

בעזהשי"ת

קונטרס

בענין שומע כעונה

שמונה עשרה, קריאת התורה, שופר,
הלל, פרשת זכור, מגילה, ספירת
העומר, בקידוש, ברכות שונות

חודש אלול תשע"ח

נערך ונכתב ע"י

ישראל אברהם שפר נ"ו

ישראל אברהם שפר
נוף רמות 73/25 ירושלים
טלפון 025866179
דוא"ל Y71533@gmail.com

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' ישראל בן הרה"ח ר' יוסף מרדכי שפר ז"ל

נלב"ע י"א תשרי תשנ"ו

ת.נ.צ.ב.ה

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' יצחק אייזיק בן הרה"ח ר' מרדכי לידר ז"ל

וזוגתו מרת יוכבד בת ר' חיים יהודה ע"ה

הלכו לבית עולמם ביום כ' כסלו תש"ע לפ"ק

ת.נ.צ.ב.ה

מזמור לתודה

השיר והשבח לחי העולמים אשר הבדילנו מן העמים ונתן לנו את תורתו – תורת אמת, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתו באהבה, וציונו לעסוק בלימוד התורה בכל ימי חיינו ולהשתעשע באהבים – אהבת התורה הקדושה – מתוך עמל ויגיעה.

ובמיוחד אודה את ד' יתברך בכל לבב אשר שם חלקי מיושבי בית המדרש ולזכות לחיי עולם הבא, ועל של עתה באתי שזכיתי להוציא לאור עולם קונטרס בנושא "שומע כעונה" לאחר עמל ויגיעה גדולה, וכידוע שסוגיא זו הינה מהסוגיות הקשות המקיף הרבה מחלקי התורה.

בראש ובראשונה הנני להזכיר בברכה לכ"ק אדמו"ר שליט"א שמאיר עינינו ומורה דרכינו והמנווט אותנו כמלאך העומד על גביו ואומר גדל, יתן ד' שיאריך ימים על ממלכתו ונזכה בקרוב לקבל פני משיח צדקנו ומלכינו בראשינו.

פותחין בכבוד אכסניא תחילה, אודה מאד לאכסניא של תורה הלא היא הישיבה הקדושה "בית אשר" סטולין קרלין שבשכונת רמות ירושלים, שבתוכה הנני זוכה להתבשר בכל יום מהאווירה של תורה וחסידות, לצוות הישיבה המסורים בלב ונפש ומסבירים פנים בהלכה שמעמידים אותי וכל בני הישיבה בקרן אורה להוסיף חכמה ודעת, ורק בזכותם זכיתי להוציא קונטרס זו לאור עולם.

כן אודה לאבי מורי הרב ר' דוד אריה שליט"א ולאמי מורתי תלית"א אשר גידלוני וחינכוני והביאוני עד הלום, ועודדוני והמרצוני ללבן ענין זה ולהוציאו לאור עולם, ומוסרים נפשם ואינם חוסכים לא במאמץ ולא בממון למען אשר אוכל להשיג את המטרה ותכלית החיים לזכות ללמוד את התורה באהבה.

ברכתי שלוחה שיזכו לרוות הרבה נחת דקדושה מכל יוצ"ח מתוך הרחבת הדעת, אושר ועושר בלי מצרים ונחלה, מתוך בריאות מעליא, ולא תמוש התורה מזרעם לעולם ועד.

כן אודה להגאון רבי צבי חיים דישון שליט"א מח"ס משפט הערב שזכיתי ללמוד עמו מידי שבוע, ומעליני לפסגות גבוהות בתורה עבודה וחסידות, יעזריהו ד' יתברך שיזכה לשבת באוהלה של תורה כל ימי חייו כשאיפתו ורצונו.

כמו כן אודה לר' יעקב בריזל שליט"א על העידוד והעזרה בכל שלבי עריכת הקונטרס, וכן אודה לר' אליהו לינדנפלד שליט"א על עריכת הדברים עלי ספר, ולר' דוד בריזל מח"ס משפט המזיק על ההגה"ה.

ברכה מיוחדת להרב מאיר אשר קופמן שליט"א על שפשט לי שאלותי וספקותי בסבר פנים יפות.

ואסיים בתפילה לא-ל חיי שאזכה להוסיף עוד ולהתעלות מעלה מעלה בתורה ועבודה, ולהמשיך לשבת באהלה של תורה כל ימי חיי מתוך הרחבת הדעת, אמון כ"ר.

חודש אלול ה'תשע"ח

ישראל אברהם שפר

כאן רמות ירושלים תובב"א

תוכן הענינים

א	סימן א – בענין שומע כעונה בשמו"ע
י	סימן ב – בענין שומע כעונה בקריאת התורה ובשמו"ת
יד	סימן ג – בענין שומע כעונה בשופר
טז	סימן ד – בענין שומע כעונה בעניני ראש השנה
יט	סימן ה – בענין שומע כעונה בהלל
ל	סימן ו – בענין שומע כעונה בפרשת זכור
לד	סימן ז – בענין שומע כעונה בקריאת המגילה
לו	סימן ח – בענין שומע כעונה בספירת העומר
מ	סימן ט – בענין שומע כעונה בקידוש
מג	סימן י – בענין שומע כעונה בשליחות במצוה
מה	סימן יא – בענין שומע כעונה בהרבה ענינים
נ	סימן יב – בענין שומע כעונה בברכות שונות

סימן א

בענין שומע כעונה בשמו"ע

וכשיגמור הקדושה יחזרו לתפלתן, וכן יסד רי"ג בעל ה"ג.

מבואר מדברי רש"י דמהני שיכוין לצאת בשמיעתו וסגי בהכי דאע"פ שלא ענה יצא.

התוס' (שם ד"ה שמע) מביא פירש"י ומקשה מסוגיא דברכות (כ"א:): פר' מי שמתו דאם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"ץ לקדושה יתפלל ואם לאו לא יתפלל, וכן אמרינן שם במודים, ואם כדברי רש"י למה לי כולי האי שישתוק ויכוין ויצא יד"ח, אלא ודאי דאם היה שותק היה שתיקתו הפסק בתפילה, ומסיים התוס' ומיהו שמא אע"ג דשומע כעונה מ"מ עונה עדיף ומצוה מן המובחר.

המהר"ם רוצה ליישב את קושיית התוס' שבאמת אין שמיעתו מהש"ץ מפסקת תפילתו ויוצא בשמיעתו מידי קדושה, ומאי דהקשה התוס' מסוגיא דברכות היינו דס"ל להתוס' דעונה בפועל טפי עדיפא מאשר

מקור הדין הוא בגמ' סוכה ל"ח ע"ב הוא אומר ברוך הבא והן אומרים בשם ה' מכאן לשומע כעונה.

ודנו הראשונים באדם אשר עומד באמצע שמו"ע ושומע שהש"ץ אומר קדושה או קדיש, אם ישתוק ויכוין למה שהש"ץ אומר ויצא יד"ח עניה מדין שומע כעונה, או דלא אמרינן בהכי דין שומע כעונה כאשר יבואר אי"ה.

ונבא לבאר ולירד לעומק הדברים כאשר תשיג ידינו יד כהה.

הנה נחלקו בזה רש"י ותוס' (שם), דרש"י (ד"ה הוא) ז"ל: ובברוך הבא סומכין עליו ואין עונין לא התיבות עצמן ולא הללויה, מכאן נלמד לשאינו יודע לא לקרות ולא לענות אם שמע וכיון לבו לשמוע אע"פ שלא ענה יצא, וכן למתפללין בציבור וש"ץ אומר קדושה או יש"ר ישתקו בתפלתן וישמעו בכוונה והרי הן כעונין,

דאם כבר התחיל תפילתו אז סגי שישתוק ויכוין ויצא יד"ח.

הר"ן (שם) הביא לקושיית תוס' הנ"ל ומסיים אלא ודאי אם היה שותק

כיון ששומע כעונה הוה מפסיק תפלתו, וכתב דא"ז ראיא דאע"ג דשומע כעונה אפ"ה עונה עדיף טפי ומצוה מן המובחר, ובהכי נמי מידחי מה שרצו להביא ראיא מההיא דאמרי' דשמע ולא ענה יצא היינו דוקא בשראוי לענות אבל אם אינו יכול לענות כגון שאינו בקי או שמתפלל ואינו רשאי להפסיק אינו יוצא בשמיעה, ולפיכך אמרו דמי שנכנס וכו' (הנז' בד' התוס' לעיל) ולא סגי ליה שישתוק בתוך תפילתו כיון שאינו רשאי לענות, ולאו ראיא היא כדאמרן דאע"ג דשמע ולא ענה יצא אפ"ה מצוה מן המובחר לענות, ומסיים דפירוש דברי רש"י עיקר.

בספר ברכת אברהם (שם ענף א') לאחר שהביא לדברי רש"י ותוס' הנז' הביא דברי הריטב"א דלא אמרינן שומע כעונה אא"כ ראוי לענות, אבל באמצע תפילה שאסור לענות לא הוי כעונה ולכך צריך לגמור ולא לסמוך על השמיעה שאינה כעונה, עכ"ד הריטב"א. אבל המאירי ס"ל דלכתחילה אסור לצאת ע"י שמיעה ורק בדיעבד יצא, ושוב ל"ק קושיית התוס'.

שומע כעונה, אבל אם התחיל כבר תפילתו אזי סגי שישתוק ויכוין ויצא יד"ח בשומע כעונה, ובזה לא נימא מצוה מן המובחר לומר בפועל בפיו.

איברא דהחת"ס (שם) כתב וז"ל: כל דבר של תפילה ושל הודאה וברכת המזון למ"ד הרהור כדיבור דמי אזי מה"ת סגי בהרהור גרידא, אבל משום דכתיב יהי שם ה' מבורך שנתן התורה וכדומה דרחמנא לבא בעי, מ"מ מצוה מן המובחר כשיש כאן דבור פה והשמעה לאזנו, על כן יותר טוב כשחברו מדבר בפיו והוא שומע באוזן עצמו דהוה כעונה, ומצוה מן המובחר עוד יותר שידבר הוא בפיו וישמע באזנו ולבבו יבין.

וממושיך שם החת"ס: ואחרי הנחה זו, כל שאפשר לו לדבר בפיו אינו יוצא יד"ח בשומע דיבור מפה חבירו, אא"כ עומד בתפילה שא"א להוציא קדושה בשפתיו אז שומע כעונה כמ"ש תוס' הנ"ל, וה"ה נמי מי שיכול לשמוע מחברו אינו יוצא בהרהור בלבד, ולא יצא לכתחילה בהרהור אלא בעל קרי ובשאיין אחר שיכול לשמוע ממנו.

א"כ מדברי החת"ס נראה דבכל אופן טפי עדיף לענות בפה והוי מצוה מן המובחר, אבל מהמהר"ם הנ"ל נראה

עכ"פ ע"מ כן שיצא בו. וכן דעת הריטב"א דהוי הפסק דאל"כ אמאי בעינן שיהא ראוי לדבר ולא רק באילם, וכמו שרבינו תם אומר בעדות שמועיל מפי כתבם אם אינו אילם, אבל באילם לא מספיק בכתיבה בלא דיבור בגלל שלא ראוי לדיבור, ולפי"ז מצד הדין אסור להפסיק וגם בשמו"ע זה לא ראוי לדיבור, ומבאר הברכת אברהם שיש גם כן דין ראוי לדיבור, אנמם בנד"ד אינו נחשב שאינו ראוי משום דהוי איסור צדדי, ובזה נחלקו באופן דהוי איסור צדדי אם נחשב שאינו ראוי כלל ולכן אינו יכול לצאת יד"ח בשמיעה.

והנה השאגת אריה בסימן ו' מבאר שרש"י ותוס' סבורים דבאילם אומרים בזה שומע כעונה, לפי שיטת רש"י מבואר משום שסובר שכיון שאומרים שומע כעונה ויוצאים ע"י השמיעה גם באינו ראוי להפסיק, לכן לפי רש"י דשמיעה מוציא וזה לא הוי כדיבור וכך יצא גם באין ראוי, אבל לשיטת תוס' הא הוי הפסק בשמו"ע, אבל שם באילם אינו ראוי בכלל לדבר ולכן לא הוי הפסק, אמנם ישוב זה מתרץ את רש"י ותוס', אבל לר"י ור"ת לא יכולים לתרץ כן, ובנוגע להלכה שם באילם חייב לשמוע את הקריאת שמע ותפילה וברכת המזון וברכות, מצד

וכתב הברכת אברהם דצ"ב בהבנת יסוד פלוגתת הראשונים בזה, וכתב לתלות מחלוקת זו בחקירה בעיקר גדר דין שומע כעונה, האם הכוונה דאי"צ אמירה דשמיעה לבד סגי לצאת יד"ח, או דיש דברים דהשמיעה בהם היא כאמירה ממש, ובזה רוצה לתלות מחלוקת רש"י ותוס', דרש"י ס"ל דהשמיעה לבד מספקת לצאת יד"ח, ולכן מבואר היטב אמאי ל"ה הפסק דאין הפסק ע"י הרהור הלב, וכמו כל הרהורי הלב שהאדם מהרהר בשעת תפילתו דל"ה הפסק.

[ויתכן] בדרך אפשר לבאר דיוק אחר בדברי רש"י דס"ל דהוי כדיבור ממש ומ"מ לא הוי הפסק ע"פ מאי דאיתא בקידושין דף מ. דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה אבל מחשבה רעה בישראל אין הקב"ה מצרפה למעשה, וא"כ מחשבה טובה שרוצה לצאת יד"ח הקב"ה מצרפה למעשה, אבל את המחשבה רעה שזה הפסק בתפילה את זה אין הקב"ה מצרף למעשה].

ונישוב לדברי הברכת אברהם דדעת ר"י ור"ת בברכות הנ"ל דס"ל דהוה גדר שמיעה כדיבור, לכן ס"ל דהוה הפסק ואסור להפסיק ולשמוע דזה עצמו דהוי כדיבור אוסר עליו לשמוע

בדיבור, ובדיעבד גם אפשר לצאת ע"י שמיעה.

עוד נפק"מ מביא הברכ"א בשומע שידין מטונפות, דהא קי"ל באו"ח סי' צ"ב ו"ז' דאסור בתפילה אבל מותר בהרהור, ולכא"י אי שומע כעונה הוי כדיבור יהא אסור במבואות המטונפות דהא הוי כדיבור, אבל אי נימא דשומע כעונה הוי רק כשמיעה שרי במבואות המטונפות, כי זה שמיעה ושמיעה הוי כמו הרהור ושרי, אמנם איתא במשנ"ב סימן ע"ה ס"ק כ"ט דלא כדברינן דאם אדם עומד כנגד ערוה דמותר בהרהור אבל יהא אסור לשמוע ברכה מאחר לצאת יד"ח כי א"א לומר בזה שומע כעונה, משום דיסוד הדין הזה של שומע כעונה היינו באופן שאתה יכול לענות אמרינן דגם כשאתה שומע יוצא יד"ח אבל באופן כדהכא שאינו יכול לענות לא נימא ביה שומע כעונה כדהתם.

ולכאורה צ"ע בדעת המשנ"ב דהא קי"ל דאם עומד באמצע שמו"ע ושומע קדיש או קדושה ולא קי"ל כר"י ור"ת דהוי הפסק, ולא כריטב"א דלא יצא מפני שאסור, ומשמע מזה שיצא בשמיעה וא"כ מה האיסור הא הרהור מותר, וצ"ל דס"ל

השאג"א דאין צריך דוקא דיבור אבל בקריאת שמע דכתיב בה דיבור וזה תלוי בחקירה זו שנתבאר לעיל.

התוס' בסוכה מסתפק האם עדיף שמיעה מדיבור או שאין בזה שום עדיפות, ואומר דומשמע דהר"י ור"ת הוכיחו מקושיא זו דהוי הפסק, מהא דאיתא דאסור להתחיל אם לא יגמור לפני קדושה, ומשמע דגם לכתחילה מותר בשמיעה, אבל בדעת רש"י לכאורה מוכח דיש שני דינים דיש דין דיבור שזה לכתחילה מן המובחר ויש דין שמיעה שיוצא בו ג"כ.

[ונראה דאף דס"ל לרש"י דאיכא ב' דינים לפמשנ"ת דיוצא בשמיעה אבל אי"צ שיהיה כדיבור, אלא דאין צורך בדיבור ולכן לא הוי הפסק בשמו"ע, נראה לתרץ קושיית התוס' גם אי נימא דמותר לכתחילה לצאת ע"י שמיעה, אבל אין ראוי שאדם יעמוד בשמו"ע וכל שעה יבדוק אם כבר הגיע הש"ץ לקדושה או למודים וכדו' דהא בתפילה בעי כוונת הלב וכו', וכיצד פשט"ל להתוס' להקשות ולחדש מזה דין].

ולדעת המאירי הנ"ל בודאי איכא ב' דינים שלכתחילה חייב מדינא

דשומע כעונה הוה שפיר כדיבור ולכך אסור במבואות המטונפות, ומ"מ לא הוי הפסק ולכך גם לא הוי איסור ויכול לצאת באמצע שמו"ע.

ובדברי הריטב"א יש להעתיק לשונו בדף ל"ט ע"א שמביא הלכה למעשה כל דבר שיוצא ע"י אחרים יש לו לענות אמן או איזה ד"א אם שמע ולא ענה כלל כדבעו מיניה מרבי אמי וכו' כ"ז בשראוי לענות אבל אם אין ראוי לענות כגון שאינו בקי או באמצע

שמו"ע אינו יוצא בשמיעה, ולכן מי שנכנס ומצא ציבור וכו' לא סגי בשתיקה דהא אינו רשאי לענות, מ"מ יש לו לשתוק ולשמוע כד' הגאונים אף שאין רשאי לענות וכהביא ברש"י, אבל גדול מגדולי הדור אומר דאין לו לשתוק דאם כן לא הו"ל למימר שלא יתחיל אא"כ וכו' יתחיל וישתוק ושומע כעונה אע"כ שאין לשתוק וכתבאר, וממש"כ יש לדון שאין בזה שום קושיא וכן דנתי לפני רבותי נ"ר עכ"ל.

והנה בס' הערות להגרי"ש זצ"ל מביא לרש"ש בסוכה דהקשה דמהו הנדון בגמ' אם שומע כעונה או לא נחשב כעונה, הא משנה מפורשת היא בר"ה כ"ז. דהעובר ליד ביהכנ"ס ושמע קול קריאת המגילה אם כיון לבו יצא, הרי לך דשומע כעונה והתם מאי עניה שייך, ותי' הרש"ש דאפשר דשאני מגילה דכתיב בה נזכרים ונעשים, דנזכרים משמע אפי' בלב, ואף דבמגילה דף י"ח איתא דבלב לא יצא יד"ח, מ"מ סגי באמירת פה דהקורא עכ"ד, וזהו חידוש גדול, ועוד דמצינו גם לגבי שופר דכיון לבו יצא ואפי' כשהתוקע כבר יצא יד"ח וזאת משום שומע כעונה.

וממשיך דלא קשיא מידי דהכא לא שיכי להתם דודאי שומע כעונה יוצא יד"ח אבל לא חזינן בזה דהוי כקורא עצמו וכקריאה כלומר דלא הוי כדיבור אלא רק כשמיעה, והא דיוצא יד"ח בהכי הוא משום דשמיעת השומע וקריאת הקורא מצטרפין שיוצא יד"ח, ומביא לדרכי משה בסי' קס"ז שהביא בשם האו"ז דכשיוצאים יד"ח ברכה מאחר בעי לענות אמן, אבל אם לא עונה אמן חסר בשלימות של השמיעה ולא יצא יד"ח כי לא יצטרף הקריאה והשמיעה יחדיו, ועוד יותר דגם המברך עצמו לא יצא יד"ח אם לא ישמע את האמן, ותמה ע"ז הדרכי משה דצ"ע הדבר דהא לא מצינו כן בפוסקים

ק"ד ס"ז, אבל לדעת ר"ת שם ועוד ראשונים ס"ל דהוי הפסק באמצע התפילה ועוד מכיון דהוא אינו יכול לאומרו בעצמו דהרי הוא באמצע תפילתו גם אין יכול לצאת יד"ח מאחר דקיי"ל דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו אבל אם אין ראוי לבילה אזי בילה מעכבת בו, דאין צריך שיעכב הבילה ממש אלא רק שיהיה ראוי לבילה ואם לא ראוי אז כן מעכב בו. וכמו כן נימא הכי לגבי שמיעה שאם יכול לענות אז השמיעה היא תהוי כעונה ויצא יד"ח, אבל אם אינו יכול לענות כגון שהוא באמצע שמו"ע אזי לא יוכל לצאת יד"ח מדין שומע כעונה, והוכיחו דבריהם מהא דאמרינן בגמ' ונפסק כן נמי להלכה דהבא להתפלל ורואה שלא יספיק לומר קדושה לא יתחיל, ואי נימא דיכול לכיון לשמוע ויצא יד"ח מדין שומע כעונה אמאי לא יתחיל להתפלל וכשיגיע קדושה ישתוק ויכוין להש"ץ ויצא יד"ח אלא ודאי דאין יוצא בזה, אבל דחו התוס' לראיה זו דודאי לכתחילה צריך לומר קדושה באמירה ולא לצאת מאחרים ע"י שומע כעונה.

בהידושים וביאורים בסוכה שם
הקשה אמאי הביאו בגמ' דוקא להאי מעשה דיאשיהו הא אפשר

ובתלמוד, ויותר מזה דבשו"ע או"ח סי' קס"ז סי"ג וברמ"א ס"ב פסק דבלא ענה אמן יצא יד"ח, אבל עכ"פ מדברי האו"ז חזינא דלא יצא יד"ח כיון דכך הוא סדר הברכה לא השומע ולא המשמיע, וזהו חידוש גדול.

עוד מביא הגרי"ש דאולי נימא דזהו גופא הספק בגמ' דצד א' הוא דסדר ההלל הוא שכשמוציא אחרים שעונים אחריו הללויה כמו בשירת הים וכך היא צורת העניה וכד' רש"י לעיל ע"א ד"ה עונה אחריו דזהו הגמ' בסוטה ל: , או דלמא דשומע כעונה הוי כדיבור ממש, ובזה גופא נסתפקה הגמ' דכשלא יענה השומע גם לא יצא המשמיע כי לא תצטרף השמיעה לקריאה, ואי הוי נימא דשומע כעונה הוי כאילו קורא בעצמו ממש א"כ ל"ש לומר דהעניה מעכבת דהא הוי כקורא ממש, וזה מה שהגמ' ל"ח ע"ב הוכיחה מיאשיהו דמקרא "בקראך" משמע דהוי כקורא ממש וודאי דעניה לא תעכב, ואפשר דכל מה שנחלקו הפוסקים על האו"ז דאמן לא מעכבת הוא למסקנא דידן ולפיי"ז דהנידון דהכא ל"ש כלל לשומע כעונה.

עוד כתב הגרי"ש שם על דברי רש"י דישמעו בכוונה ויחשבו כעונין, דכשיטה זו הביא גם התוס' בברכות כ"א ע"ב וכן פסקינן להלכה באו"ח סי'

המתפלל לגמרי גם לגבי כריעותיו, אבל לרב שרירא ורה"ג לגבי הפסיעות כתבו דבעי השומע לפסוע לאחוריו, ומסתימת השו"ע נראה דיוצא מהש"ץ אף בזה.

אולם בדברי הרמב"ם בתשובה סוס"י רנ"ח וכן הביא בשו"ת הרדב"ז ח"ד סי' צ"ד דפליג ארי"ץ גאות וס"ל דבעי השומע לכרוע בעצמו. וכן מבואר במקור חיים להחזות יאיר בסימן קכ"ד שם ס"א דרב שרירא ורה"ג נחלקו אריצ"ג אף בכריעות וס"ל דבעי השומע לכרוע ולזקוף ולא יוצא מהש"ץ בהכי, וכ"כ בכף החיים סי' קכ"ד סק"ז. [והובא הדברים בס' שומע כעונה].

ובמנחת שלמה בסוכה ל"ח ע"ב כתב ע"ד רש"י דשותקין ומתכוונים למה שהש"ץ אומר, וצ"ע הרי בקדושה הרי כל הציבור אומרים יחדיו ואין שום אדם שמכוין להוציא את העומדים בתפילה, וכן גבי איש"ר, ואולי משמע מזה דהש"ץ בעי לחזור על קדוש וברוך לאחר שהציבור גמרו לומר כדי שהעומדים בשמו"ע ישמעו ויצאו יד"ח, וכן ביהא שמיה רבא. ובהגה' שם מבאר דזה כמסקנת הביאונה"ל סי' קכ"ה ד"ה אלא, שתחילה הסתפק האם הש"ץ צריך לחזור אחרי מה שהציבור אומר או שיאמר עמהם בשוה כיון דאין קדושה בפחות מעשרה, ומסיק דכיון

להביא לגמ' בסוטה ל' ע"ב דאיתא התם בצורת אמירת שירת הים ע"י משה וישראל דס"ל לר"ע דמשה אמר אז ישיר וישראל אמרו מי כמוך, ובהכרח דיצאו ע"י שומע כעונה, ואדרבה זה פסוק מהתורה ולא מהכתובים דיאשיהו, ותירץ דבאמת התם באז ישיר יצאו ע"י שומע כעונה אבל מקרא דיאשיהו חזינן טפי דהוי רק שמיעה ויצא יד"ח ולכך מייתי האי קרא דיאשיהו, ועוד מתרץ שם דלא רצו להוכיח משם משום דאפשר דלא סבירא לן כר"ע אלא כרבנן, ומיהו גם אי נימא דס"ל כר"ע עדיין מקרא דיאשיהו טפי ברירא לן האי מילתא.

ועתה נדון לגבי הפסיעות בסוף שמו"ע וכן לגבי מודים דבעי כריעה והשתחוות כתב הטור בסימן קכ"ד וז"ל לאחר שסיימו הציבור תפילתן יחזיר שליח ציבור התפילה שאם יש מי שאינו יודע להתפלל יכוין למה שהוא אומר ויוצא בו, וכתבו רב שרירא ורב האי גאון דבעי לכוין לכל מה שאומר הש"ץ מרישא ועד גמירא כאדם המתפלל בעצמו, ואין מפסיקין ואין משיחין וכן פוסעין הג' פסיעות לאחוריו. אולם בבית יוסף בשם הארחות חיים הביא שהרי"ץ אבן גיאות פליג דס"ל דהש"ץ עומד במקום

גם ביוצא מהש"ץ. והנפק"מ למעשה אי בעי שיתכוין הש"ץ להוציא דלבה"ט בעי כוונת מוציא וכו"ל, אבל להאגרו"מ חזקתו שמוציא מי שרוצה לצאת ממנו.

עוד מביא המנח"ש שם דלתוד"ה שמע דכתב דמצוה מן המובחר לענות, דנראה דכוונתם רק לקדושה ומודים דרבנן כי כך היתה התקנה שכ"א יענה, אבל במגילה אין מצוה מן המובחר להוציא בפה דוקא אף אם יש לו מגילה כשירה, אך מלשון התוס' לא משמע כן דמשמע דבכל גווני מצוה לומר בפה.

ולמעשה נראה להלכה וכן מביא הכף החיים בסי' ק"ד ס"ק ל"ו מביא לכל הדעות בראשונים דבאמצע שמו"ע ישתוק ויכוין לצאת יד"ח בשומע כעונה ואי"צ לשמוע שנית, וכן דעת השו"ע הרב בסימן ק"ד.

הערוך השולחן בסימן ק"ד ס"ק י"ג מביא את התוס' שלנו וגם את הגמ' בברכות ואומר שהטור מביא שתי דעות, והערוך השולחן מביא שיטת רבינו יונה וז"ל ואומר דבר זה עומד בשני עמודי העולם ואין לנו כח להכריע ביניהם ויכולים לעבד כמר ולעבד כמר ובלבד שיכוין לבו לשם שמים, וכתב דהב"י בסימן ק"ד סק"ז פסק כרש"י שכך המנהג הפשוט, וכן באמת נוהגים.

שהש"ץ בעי להוציא את מי שעומד בתפילה יכול לומר גם אח"כ

ומציין ועיין במאירי בברכות י"א ע"ב ד"ה ור"י דכתב דהקורא

השומע שותק ושומע מהציבור או מהש"ץ, ומשמעות דבריו דיכול לצאת ממה ששומע מהציבור אף שהם לא התכוונו להוציאו, ולפמ"כ הפמ"ג באו"ח סי' ח' בא"א סק"ט והגר"ז בשו"ע הרב סי' רי"ג סעי' ד' דבמצוות דרבנן אי"צ כוונת שומע ומשמיע מיושב דיכול לצאת יד"ח.

ומיהו לפמ"כ הבאר היטב סי' קכ"ה סק"ג דבאמירת קדושה מקיים מצות עשה של ונקדשתי בתוך בני"א"כ בעי כוונת מוציא, וע"ע בשו"ת לבושי מרדכי או"ח סי' י"ז, ובשו"ת אגרו"מ או"ח ח"ג סי' ד' דכתב שם דאם רוצה לצאת מהש"ץ ישתוק ויכוין לשמוע מהש"ץ עצמו ולא מהציבור דתרי קלי לא משתמעי ולכן יש להנהיג שהש"ץ יחזור בקול רם כדי להוציא לאלו שבאמצע התפילה, אבל אם ירצה השומע לצאת מא' מהציבור שעומד אצלו לא יצא אם לא שידיענו קודם התפילה שיוציאנו, משא"כ הש"ץ דלשם הכי נתקן החזרה של להוציא מי שירצה לצאת ממנו ע"ש. אבל לד' הבאר היטב נמצא דבעי כוונת משמיע

ועתה נבוא לדון עד מתי צריך לשמוע לקדיש כשהוא באמצע שמו"ע כשעונים איש"ר האם רק תיבות אמן יהא שמא רבא מברך לעלם עלמאי ולא בעי יותר, או שצריך גם יתברך וכו', דכתב המג"א בסי' ק"ד סק"ז בשם כנסת הגדולה וז"ל וכד אמרי יתברך הדר לצלותיה, ומביאו הכף החיים בס"ק ל"ח והמחצית השקל בסק"ו דבכל מקום דפוסק הוא עד עלמאי, אבל הכא דשותק ושומע כעונה עד דאמירן בעלמא לצאת ידי כולם עכ"ל.

ועתה נבאר מה הדין בברכת שומע תפילה דהותר שאלת צרכיו האם

יענה דברים שבקדושה, דדעת הג"ר יצחק אלחנן הובא בציץ אליעזר ח"ח ס"י אות ד' שאסור לענות ובשם הנצי"ב ביארו דהותר רק בקשת צרכיו ולא בקשה תמידית שלא מחמת מאורע, וכן דעת הגרי"ש אלישיב בשיעורי ברכות כ"א ב' דהוספה בגלל שהציבור אומרים לא הוי מחמת בקשת צרכיו ולכן נראה כמוסיף על הברכות, וביאר שם הגרי"ש ביתר הרחבה דההיתר היה רק בקשת צרכיו האישים והרי אם לא שהציבור עונה איש"ר הוא לא מבקש זאת שם ועושה כן רק מחמת עניית הציבור ולכן חשיבא כמוסיף על הברכות.

סימן ב

בענין שומע כעונה בקריאת התורה ובשמו"ת

בעת הדחק יש לסמוך על סברא הראשונה, וכ"כ הרבה מהאחרונים, והי"א הנ"ל הוא הלחם חמודות שסבור שלכתחילה לא לסמוך על זה אבל בדיעבד כן יוצא בהכי.

ויש לברר מהו הטעם באמת שלא יצא חובתו בשמיעת קריאת התורה, וכתב הערוך השולחן בסי' רפ"ה ס"ב דלא נודע לנו טעמו של דבר אבל בודאי דמשה שתיקן התקנה לקרות בתורה, תיקן גם את התקנה לקרות שמו"ת, [ולכאור' כוונתו דהוי שני דינים מיוחדים שאין אפשרות לצאת אותם בבת אחת], ומאריך שם לבאר הענין בהרחבה עיי"ש.

ובס' נשמת השבת ח"ב סי' שכ"ו מביא לס' שלחן עצי שיטים סי' ו' ס"ז שכתב דעולה קריאת הש"ץ לאחד מקרא, אלא שטוב שיקרא בלחש עם הש"ץ דלכתחילה אין לסמוך על השמיעה, גם מביאים לראב"ן סו"ס פ"ח שיוצא במה ששומע הקריאה בביהכנ"ס, וגם הרדב"ז בשו"ת ח"ג סי'

יש לדון האם כשאדם שומע קריאת התורה האם זה יעלה לו גם לגבי שנים מקרא ואחד תרגום, דכשישמע מהבעל קורא ויחשב לו כקריאת הפרשה פעם א' מדין שומע כעונה, וישלים עוד פעם א' קריאה וא' תרגום.

והנה הרמב"ם פי"ג מהל' תפילה הכ"ה כתב וז"ל: אע"פ שאדם שומע כל התורה כולה בכל שנתו בצבור, חייב לקרות בעצמו בכל שבוע ושבוע סדר של אותה שבת שמו"ת ופסוק שאין לו תרגום וכו'. עכ"ד. וכ"כ בערוך השולחן בסי' רפ"ה ס"א, וגם בשו"ע הרב סי' רפ"ה ס"ח וז"ל י"א שיוצא ידי חובתו בשמיעת הקריאה מהש"ץ אם שמע כל הפרשה בבירור, ודי שיקרא עוד פעם אחת עם תרגום, אלא שלכתחלה אין לסמוך על השמיעה מהטעם בסימן נ"ט ס"ד. וכן מבואר במג"א רפ"ה סק"ח עיי"ש. וי"א שאינו יוצא כלל בשמיעת הש"ץ שמלבד שמיעה זו חייב לקרות שנים מקרא ואחד תרגום כמו שנתבאר למעלה ורק

שאינו מבין לשון הקודש, וכ"כ ברדב"ז ג' תכ"ה תתס"ח דהעולים לתורה ולא יודע לקרות (ללמוד) הוי ברכה לבטלה משא"כ אם אומר בפיו יוצא אף כשאינו מבין מה שהוא אומר.

בספר רשימות שיעורים להגרי"ד סולביצ'ק מביא על הגמ' בסוכה דף ל"ח ע"ב וכי יאשיהו קראן, דיש מחלוקת בקריאת התורה בין הרא"ש לר"ת, יעויין תוס' בב"ב ט"ו ע"א דר"ת סובר שהקורא בתורה מוציא את העולה מדין שומע כעונה.

אמנם הרא"ש בב"מ סי' קמ"א מביא שהעולה לתורה צריך לקרוא בלחש ולא יצא מהבעל קורא כי אין בזה הסברא של שומע כעונה.

אמנם יש לחלק דכל המחלוקת היינו רק לגבי העולה לתורה, אבל לגבי הצבור לכו"ע אין דין שומע כעונה נוהג, והראיה לכך ממתני' שקטן עולה למנין שבעה, והוא משנה במגילה דף כ"ב ע"א וכן בדף כ"ה ע"א אם קטן עולה, וכ' הר"ן שם במגילה פרק שלישי דקטן עולה אבל לא שכולם או רובם יהיו קטנים אלא אחד או ב' בכדי להשלים את העולים לתורה.

והנה הרי קטן הוא לא בר חיובא ואינו יכול להוציא את שומעיו בדין

תכ"ה פשיט"ל שאדם יוכל לצאת מצות קריאת שמו"ת מאחרים מדין שומע כעונה, ושמו"ת הוי רק מאדם פרטי, ולא מיירי ע"י שמיעת קריאת התורה, אבל מתו"ד דקריאת התורה בשבת מהני מדין שומע כעונה, א"כ אמאי לא יהני גם לענין שמו"ת, [אבל יש לדחות דכיון דהוי ב' דינים כדחזינן מהערוך השולחן א"כ אין לדמות כל שומע כעונה לשומע בשעת קריאת התורה].

ומביא לשו"ע הרב שהביא שמשמעות לשון הרמב"ם דלא מהני אף בדיעבד רק בשעת הדחק אפשר לסמוך על המקילים, וכ"כ בעטרת זקנים סק"א בשם הב"י בד' הרמב"ם ומהכנה"ג ועולת תמיד. ומצא לשו"ת מהר"י ברונא סי' ק"ג בשם מהר"ו דביאר דקריאה"ת התקנה היתה שמיעה ולא קריאה, ונראה כוונתו דלכן לא נימא בזה שומע כעונה, וכע"ז בערוך השולחן דבשמו"ת בעינן לימוד ולא שמיעה, וכן להדיא בארחות רבינו ח"ג עמ' רל"ד בשם החזו"א דלא מהני שומע כעונה לצאת ידי שמו"ת.

עוד טעם מביא שם לא לסמוך על השמיעה דהלא יש הרבה שאינם מבינים וכו' ודעת כמה פוסקים דכשאינו מבין מה ששומע אפי' בלשון הקודש לא יצא, וכמש"כ לגבי קידוש בשמיעה

לבטלה, ומק' הגרש"ז מה הריזת בזה שהעולה קורא בפיו לעצמו, הרי הברכה היא רק על הקריאה בצבור, כמבואר בתוס' ר"ה דף ל"ג ע"א דמשום כבוד התורה נתקנה, ולכן גם אם כבר בירך ברכה"ת חוזר ומברך על קריאתה בצבור, והרי ברכה"ת מברך פ"א ביום וא"כ אמאי כשיעלה לתורה יקרא בפיו, ועוד מק' איך יכוין על קריאה ידיה או של הבעל קורא דאם של ידיה הרי לא חשיב ציבור, ואם של הבעל קורא אמאי צריך לומר גם בעצמו, ולא תירץ בזה.

ונראה למעשה, דלכא"ו לפי רוב הפוסקים לא יוצאים בשומע כעונה לא בקרה"ת ולא בשמו"ת.

והנה יל"ד מהיכן נילף האי דינא של שנים מקרא ואחד תרגום, ובפשטות הוי תקנה דרבנן, ומצינו רמז בזה דהבעל הטורים בפרשת שמות פרק א' פסוק א' וז"ל ואלה שמות בני ישראל, ראשי תיבות ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר יחיה שנים רבות ארוכים לעולם (ברכות ח' ע"ב).

כיצד צריך לומר את הסדרא, כתב המג"א בסימן רפ"ה סק"א בשם המהרש"ל והשל"ה הק' להגיד קודם שני פעמים את הפרשה ואחרי זה את

שומע כעונה, דהא פסול הוא לתקוע בשופר או לקרוא את המגילה, ומ"ש קריאת התורה שיוכל להוציא אלא ע"כ שהצבור לא יוצא בקרה"ת מדין שומע כעונה ולכן מהני בקטן, וכן הוכיח הצמח צדק או"ח סי' ל"ה, והשווה ב"ח או"ח סי' ל"ט וק"מ וגבור"א ליומא ס"ח ע"ב.

ומעשה אצל אביו הגר"מ סולביצ'יק זצ"ל, שהחזן כעס על הציבור והכריז שלא מוציאים יד"ח וצריכים לשמוע שנית, ועמד הגר"מ וקבע דסגי בשמיעה ולא בעי שומע כעונה, דקרה"ת שונה משופר ומגילה דהמצוה תלויה במעשה התקיעה והקריאה והשומע יוצא בדין שומע כעונה כאילו בעצמו עשה, אבל בקרה"ת בעי לשמוע את דברי התורה הנקראים בציבור ולא מדין שומע כעונה, והחזן יצא חפוי ראש וכל הצבור התפעל מפסקו הנבון של הגר"מ. [ויל"ד לפי"ז דהשומע קרה"ת והוא באמצע השמו"ע דלא חייב להפסיק ולשתוק, אלא ימשיך כי למעשה הרי שומע את הקריאה בציבור, ויעויין מש"כ לגבי קריה"ת].

והמנחת שלמה בגמ' סוכה ל"ח ע"ב הביא דהבית יוסף בסי' קמ"א ס"ב כתב בשם הרא"ש שהעולה לתורה צריך לומר בפיו דאל"כ הוי ברכה

התרגום, ומדוע בסדר הזה דייקא, כתב בערוך השולחן סימן רפ"ה סעיף ד' בגלל שכל פרשה ופרשה אמר הקב"ה ביחד, וכך הבדיל בין כל פרשה ואחרי זה את התרגום, לכך בעי לומר כן את השנים מקרא ואחד תרגום.

אבל הלחם חמודות בברכות פרק א' סי' א' כתב שיגידו כל פסוק שני פעמים ואחרי זה תרגום, ופליג על המג"א. והשו"ע הרב סי' רפ"ה ס"ג כתב וז"ל: יש נוהגין לקרות כל פרשה בין פתוחה בין סתומה ב' פעמים ואח"כ התרגום עליה מיד קודם שיקרא פרשה שניה וכן בכל פרשה ויש נוהגין לקרות כל פסוק ב' פעמים והתרגום עליו מיד ומנהג זה נכון יותר כי כן היו עושים בזמן שהיו מתרגמין בקריאת התורה בצבור שהיו מתרגמין כל פסוק בפני עצמו (אבל מן הדין יכול לקרות שנים מקרא ואחד תרגום בכל ענין שירצה) עכ"ל.

מתי אומרים שנים מקרא ואחד תרגום: לפי האור זרוע ריש הל' ברכות שהמ"ב מביא בסי' רפ"ה סק"ד דמי שלא קרא לפני הסעודה בבוקר לא צריך לעכב בגלל זה לא לאכול, כי זה רק

מצוה בעלמא. ומביא המ"ב דגם משמע כן בתלמידי רבינו יונה, והביא שלכתחילה צריך לקרוא בע"ש אבל אם לא הסתפק צריך להשכים בבקר ולקרוא שנים מקרא ואחד תרגום.

והרבה אחרונים וגם האריז"ל הקדוש וכל מקומות החסידים נוהגים לכתחילה שצריך לקרוא שמו"ת בע"ש. ועיין בשערי תשובה שם.

ובספר מטה יהודה כתב דאם הוא קורא מתחילת השבוע והלאה הוא גם כן בכלל מצוה מן המבחר, וכמו שכתוב הבית יוסף דמוכח כן מדברי הרמב"ם, וכן בספר מעשה רב כתב בהנהגת שהיה נוהג תכף אחרי התפילה בכל יום לקרוא מקצת מהסדרה של שנים מקרא ואחד תרגום וכך מסיים בעש"ק.

החסידים ואנשי מעשה נוהגים להגיד בכל ערב שבת קודש להגיד כל הסדרה שני פעמים מקרא ואחרי זה תרגום בלי הפסק הכל ברצף אחד, וכתב המשנה ברורה שם בסעיף קטן ב וז"ל זה מנהג טוב ויפה וכן ראיתי מהמדקדקים עושין וכן ראוי בעל נפש לעשות.

סימן ג

בענין שומע כעונה בתקיעת שופר

בסוכה וכן בשופר שמע קול שופר, וכבר ביאר לעיל דבס"ת לא יוצא במה שהניחו לו אבותיו כי צריך שהוא יכתוב או שלוחו או שיקנה אותה כדי שיעשה מעשה במצוה ולא שהמצוה תבא מאיליה, וכמו"כ בשופר אינו יוצא בשמיעה גרידא אלא א"כ עשה מעשה שישמע כלומר שיתקע הוא בעצמו או שלוחו, אבל אחד שאינו בר חיובא שאינו נעשה שליח כמו שעבד שלא נעשה שליח לקבל גט אשה כי אינו בתורת גיטין וקידושין, וכן בשופר שאינו חייב לא יוכל לצאת יד"ח בשמיעה מפי קטן.

אבל לפי"ז כותב האבנ"ז דיברך "על התקיעה" כי הרי מחוייב הוא בעצמו לתקוע או שלוחו והתוקע הוא מברך כמו כל העושה מצוה ע"י שליח כגון בברית מילה ע"י אחר שהמוהל מברך על המילה, [ומביא בסוגריים דאינו דומה למגילה שמברכין על מקרא מגילה כי במגילה אין השומע יוצא משום שליחות דאם כן היה יכול לצוות

כתב האבני נזר סי' תל"א בדבר המנהג לכסות את השופר במפה עד אחרי הברכה, ולכאורה יפלא הלא ראוי לקרב את הברכה אל המצוה בכל מאי דאפשר, דהא לכן בתפילין מברכין בין הנחה לקשירה, וכ"כ הר"ן בפסחים דף ד' ע"א מדפי הרי"ף דלכן לא תקנו ברכה בקידושי ביאה דל"ש סמוך משום דאז אסור משום לא יראה כך ערות דבר, וא"כ יש לתמוה אמאי שופר שאני.

וכתב לבאר דהנה מובא בתשובות הרמב"ם סימן נ"א ששאלוהו מה בין ברכת על תקיעת שופר לבין לשמוע קול שופר, והשיב דהמצוה בשמיעה לבד והתקיעה היא כעושה סוכה לישוב בה (כלומר וכמו שבסוכה מברכים לישוב ולא לעשות סוכה), על כן מברכין לשמוע כי המצוה היא השמיעה ולא התקיעה.

ומקשה דא"כ אחד שישמע קול שופר מחש"ו ואשה ג"כ יצא יד"ח כמו בסוכה גנב"ך דהעיקר שיושב

שזה ברכה גם לשומעים ולא רק לתוקע,
(א.ה. וע"ע אבנ"ז יר"ד סי' שס"ו אות
ב').

ובזה מיישב מדוע מכסים את השופר
כי הרי נוסח הברכה היא לשמוע
"קול" שופר והרי התוקע בעצמו יכול
לברך על תקיעת שופר, ורק בגלל
השומעים מברך לשמוע קול שופר ולכן
מכסים את השופר שכביכול השופר לא
כאן ולא נחשב מעביר על המצוות כלפי
התוקע, ועוד יש לפרש דמכסים את
השופר כמו שמכסים את הפת בשעת
הקידוש שלא יראה הפת בושתו שלא
מקדשים עליו, וכמו כן הכא שמברך
לשמוע קול שופר ולא על תקיעת שופר
מכסים כדי שלא יראה השופר בושתו
עכ"ד.

את שלוחו לשמוע בעבורו וזה הרי
בודאי אינו כן, וכמו"כ היה יוצא בציווי
חבירו לתקוע בעבורו שודאי לא יצא
יד"ח כמו המברך ברכה ולא השמיע
לאזנו, אלא בודאי דבדיבור לא שיך
שליחות כיון דהוי מצוה שבגופו, רק
יוצא בשמיעה מדין שומע כעונה ונחשב
כקרא בעצמו, ולכן במגילה גם השומע
מברך על מקרא מגילה, אבל שופר
שהוא לא דיבור בזה לא מצינו שומע
כעונה אלא שהמצוה היא בשמיעה ובעי
שיהיה השמיעה במעשה שהוא מעשה
מחוץ לגופו, לכן צריך לתקוע ושפיר
מהני שליחות על המעשה של התקיעה],
ולכן מסיק האבנ"ז דהשומע לא יכול
לברך על התקיעה כי אחר תוקע בעבורו
וכמו שאבי התינוק לא מברך כשנימול
ע"י אחר, אלא יברך לשמוע קול שופר

סימן ד

עוד בענין שומע כעונה בראש השנה

כל כותב ס"ת וכותב את שם השם יחשב ח"ו כהוגה את השם באותיותיו אלא בודאי שהוא לא רוצה שזה יהיה כדיבור ממש ומהני כוונתו שלא יחשב כדיבור ממש, וכמו כן י"ל בכל שומע כעונה דבעי כוונה להיות שומע כעונה.

ומביא לזה ראיה מהמובא במס' ר"ה דף כ"ח ע"ב דמקשים למ"ד

מצוות אין צריכות כוונה מהא דתנן היה עובר אחורי בית הכנסת ושמע קול שופר או קול מגילה אם כוון לבו יצא ואם לאו לא יצא, ופריך מאי לאו בכוונה לצאת, ודחי בכוונה לשמוע כלומר להבין שזו היא תקיעת שופר ולא קול חמור בעלמא, והתינח שופר, מגילה מאי איכא למימר, ולפי מש"כ לעיל דבעי כוונה לצאת בשומע כעונה ניחא, דבמגילה רק בקריאה תליא מילתא דהא אפי' אם לא השמיע לאוזנו נמי יצא, ומדוע בעי כוונה אלא ע"כ דשומע כעונה רק אי מתכוין, ועיקר הקושיא היתה משופר דבשמיעה תליא מילתא וכדהוכיחו הפוסקים דאפילו התוקע אי

עוד מביא האבני נזר בסימן תמ"ט שיש שאלה בדין 'שהחיינו' ביו"ט שני של ראש השנה דבשו"ע סימן ת"ר מבואר לקחת פרי חדש בקידוש וכן בתקיעת שופר של היום השני לקחת בגד חדש כדי שיוכל לברך שהחיינו, והשאלה מי צריך לקחת את הדבר החדש האם גם השומע או רק התוקע בלבד.

ומשיב דנראה לכאורה דודאי בשומע אין חשש ברכה לבטלה של ה'שהחיינו' כי אטו אסור לשמוע מחבירו ברכה שהוא השומע לא מחוייב בה, ומוכיח מברכת כהנים שמברכים הכהנים והישראל עונה, ואף אם כבר יצא כבר ולא מחוייב בברכה ועוד הרבה הוכחות ישנם.

אבל דוחה דהרי אם השומע כעונה ממש הוא צריך לכוין לצאת ידי חובה שיהיה כעונה ממש, וכמו שכתב הרעק"א מהדו"ק סימן ל' לגבי דין כתיבה כדיבור דהדין קיים רק אם רוצה שיהיה הכתיבה כדיבור דאם לא כן הרי

דף ל"א ע"ב, ולמעשה חזינן דחשיב כוונה גם כשזה שלא בזמנו.

וכן מוכיח שם מהרמב"ן שהביא הר"ן דף י' ע"ב מדפי הרי"ף לגבי תקיעת שופר בגמ' ר"ה דף ל"ד ע"א דאתקין רב אבהו בקסרי לתקוע תשרי' ופריך ודילמא תר"ת והשברים הוי הפסק, והקשו הא לא אכפת לי שתוקע במשך כל היום דאם שמע תשע תקיעות בתשע שעות יצא ולא אכפ"ל מההפסק, ותירץ הרמב"ן דשאני היכא דמפסיק בקול אחר לשם מצוה, ואף דהרי מתעסק בעלמא הוא ולא מכוין בשברים לשם מצוה ולא הוי הפסק כדפסק המג"א בסי' תק"צ סק"י, אלא חזינן כיון דהוא מתכוין לשם המצוה הוי הפסק בקול אחר וכמו"כ בברכה הוי ברכה לבטלה אם באמת אינו מחוייב.

אבל מקשה דמדברי הר"ן ר"ה דף ז' ע"ב מדפי הרי"ף לא משמע דבלא כוונה להיות כעונה לא הוי באמת שומע כעונה, דהקשה אהא דאיתא דשומעין הבדלה בביהכנ"ס ואח"כ מבדילים בביתם והלא כבר יצאו יד"ח בביהכנ"ס למ"ד מצוות אי"צ כוונה, ואי לדברינו הנ"ל דבלא כוונה ליכא שומע כעונה מאי מקשה הר"ן, ואת

לא שמע לא יצא, ומשני שפיר כסבור חמור בעלמא הוא.

ונשוב לברכת שהחיינו דהא ודאי דמותר לשמוע ברכה מחבירו אף שאינו מחוייב בה כי אינו מתכוין שיהא כעונה, אבל בברכת שהחיינו הא מתכוין לצאת בברכה מדין שומע כעונה בודאי דבעי כוונה לברכה ושייך חשש ברכה לבטלה אם אינו מחוייב בברכת שהחיינו.

אף דיש לומר דיתכוין על תנאי אם הוא מחוייב בברכת שהחיינו שיחשב כעונה ואם לאו לא יהא כעונה, וכהאי גוונא כתב רש"י בעירובין דף צ"ו ע"א לגבי הא דפריך אלא מעתה היושב בסוכה ביום השמיני ילקה, ופירש רש"י ואנן איך יתבינן בשביעי ספק שמיני, ומשני דכשלא בזמנו כשלא מכוין לאו תוספת הוא ולכן שלא יתכוין למצות סוכה וסגי. אמנם הרשב"א בראש השנה דף ט"ז ע"ב פליג וכותב דליכא בל תוסיף בתקנות דרבנן דכתיב ע"פ התורה אשר יורוך והראיה דסוכה בשמיני דהוי מצוה מדבריהם ושרי לאכול ולישן למצוה, א"כ משמע דס"ל דחשיב כוונה למצוה אף שלא מתכוין רק על הצד שהוא שביעי, וכ"כ הריטב"א שם בסוכה פר' לולב הגזול

השומע עם הבגד החדש בברכתו ועדיין יהיה שמיצת ברכת שהחיינו לבטלה.

הגם די"ל דמתי אחר לא יוציא ידי חובה זה רק אם המברך לא חייב והשומע חייב, אבל אם שניהם לא מחוייבים בדבר שמא בזה יכול חבריו להוציאו כי זה לא כמו בברכת הנהנין שחבירו מחוייב והוא לא חייב כי בידו לא להנות לכן לא מוציא כי אינו ערב לחבירו בזה, אבל כאן תרוייהו לא מחוייבים, אבל בדרכי משה סימן תקפ"ט משמע דלא אמרינן הכי מהא דכתב שאחר לא יברך עבור נשים, רק לשיטתו צ"ע איך אחד שכבר יצא מוציא בתקיעות, ושוב ציין לדברי הפמ"ג סי' רכ"ה באשל אברהם סק"א להדיא דאחר שלא לבש או אכל פרי חדש לא יכול להוציא בשהחיינו.

סיכום הדברים דאם התוקע לובש בגד חדש יכול להוציא גם להשומע שאין לו בגד חדש, אבל אם לשומע יש בגד חדש הוא לא יצא מהתוקע רק ישמע ממנו ברכת התקיעה ויברך בעצמו שהחיינו, ואולי אפשר שבשמיצה אין חשש ברכה לבטלה כדברי התוס' בברכות דף כ"א ע"ב דהמנהג לשתוק באמצע שמו"ע לשמוע קדושה וזה לא הפסק כי רק שותק.

הראיה שהביא מקול חמור בעלמא י"ל דאף אי אי"צ כוונה אבל בעינן קול שראוי לצאת בו ולא של חמור וכדו', וכעין מש"כ הר"ן בשם הרא"ה דבעינן שידע שהיום פסח וזה מצה וכן במגילה שמא זה קול של חש"ו שאינו בר חיובא, ולכן אם לא יודע שזה קול של בר חיובא לא יוצא יד"ח.

ואדרבה יש ראייה מהגמ' כהר"ן דבעינן שהכוונה שצריך בשופר זהו כמו הכוונה במגילה דאי"צ כוונה לצאת אלא כוונה לשמוע רק ממי שראוי לצאת בזה, אבל כוונה לצאת לא צריך בשביל שומע כעונה ולכן מותר לשמוע ברכה שאינו מחוייב בה דכיון דאצל העונה לא הוי לבטלה גם לא הוי לבטלה אצל השומע כעונה, ולכן בנידון דידן אם התוקע לובש בגד חדש ומברך שהחיינו שוב אין חשש אצל השומע לברכה לבטלה וכמבואר, אבל אם הבגד החדש נמצא אצל השומע לא יכול המברך לברך שהחיינו בגלל הבגד החדש של השומע, ומבאר זאת דשהחיינו כזה על בגד חדש וכדו' הוא רק רשות כמו שאוכלים 'קרא' חדשה כמבואר בעירובין דף מ' ע"ב שהיא לא חובה אלא רשות ואין בזה דין ערבות, ולכן התוקע לא יוכל להוציא את

סימן ה

בענין שומע כעונה בקריאת הלל

חכימא וספריא ורישי עמא ודרשיא אמרו שמע ולא ענה יצא, ע"כ. א"כ חזינן דאיכא תרי גווני חדא בעניית הללויה אחר המקרא ואידך מדין שומע כעונה.

וביאר בספר רשימות שיעורים בסוכה שם, דיש ב' אופנים המתקיימים בהלל, דיש בעניית הללויה על כל דבר ודבר שאומר הש"ץ ויש שמיעה כענייה דשומע כעונה דכל השומע ומתכוין לצאת כאילו קרא את ההלל בעצמו, והנה בעניית הללויה יש קיום מסוים של מקריא ועונה דומיא דאמירת קדושה דאומרים וקרא זה אל זה ואמר שהש"ץ מזמין את הציבור לקדש את שמו ית' וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש, ודומיא דהכי בעניית הללויה דהלל על מה שהש"ץ אומר, מאידך יש קיום דשומע כעונה דהוי כאילו קרא את ההלל בעצמו אבל מיהא יחסר בהכי את הענייה על הקריאה של הש"ץ וכנ"ל.

ואם כך הם הדברים נבין היטב את דברי הרמב"ם בפ"ג מחנוכה

איתא במשנה בדף ל"ח ע"א אם היה הגדול מקרא אותו עונה אחריו הללויה, משמע שיוצא ידי מצות קריאת הלל בעניית הללויה, וכן פירש רש"י בע"ב בד"ה הוא וז"ל מי שאינו בקי או בקי ואינו גומרו אלא סומך על המקרא דיו לענות הללויה על כל דבר ודבר, ומקור הדין הזה הוא בשירת משה ובנ"י על ים סוף כמובא בגמ' בסוטה דף ל' ע"ב כיצד ישראל אמרו שירה בים כמו גדול המקרא את ההלל והם עונים אחריו הללויה וכן אמר משה אשירה לה' והם ענו אחריו אשירה לה' משה אמר כי גאה גאה והם אמרו אשירה לה', וכן הביא הרמב"ם פ"ג מחנוכה הי"ב וז"ל: מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כך היה וכו' מתחיל ואומר הללויה הללו את שם ה' וכל העם עונים הללויה כו' וכן על כל דבר עד שנמצאו עונים בכל ההלל הללויה מאה ושלש ועשרים פעמים, סימן נתן להם שנותיו של אהרן עכ"ל. וכן בסוגיין ל"ח ע"ב הוא אומר ברוך הבא והן אומרים בשם ה' מכאן לשומע כעונה, ועוד איתא

הברכות על סדר התפילה והוא בדרך זעקה ותפילה, ובכח"ג דהוי ב' קיומי אופני המצוה מברכים בל' וכן הוא בהלל.

לפי"ז ביאר ברשימות שיעורים שם את שיטת הרמב"ם לגבי אמן על הברכה ובדין שומע כעונה, דז"ל הרמב"ם פ"א מברכות הי"א כל השומע ברכה מן הברכות מתחלתה ועד סופה ונתכוון לצאת בה ידי חובתו יצא ואע"פ שלא ענה אמן, וכל העונה אמן אחר המברך הרי זה כמברך והוא שיהיה המברך חייב באותה ברכה וכו' עכ"ל. משמע מד' הרמב"ם הללו דאיכא ב' הלכות בדין לצאת בברכה מפי חבירו. א. הלכה של שומע כעונה. ב. הלכה של עניית אמן. ובדין שומע כעונה בעי שישמע את הברכה מתחילתה ועד סופה ויתכוון לצאת בה, אבל בעניית אמן נראה מלשון הרמב"ם דיוצא בה גם אם לא שמע את הברכה מתחלתה ועד סופה וגם בלי כוונה לצאת, דהרי הרמב"ם פתח כל השומע ברכה מן הברכות מתחילתה ועד סופה ונתכוון לצאת בה יד"ח יצא ואע"פ שלא אמר אמן, אבל לגבי עניית אמן ממשיך שכל העונה אמן אחר המברך הרי"ז כמברך רק איכא לתנאי שיהיה חייב בברכה, ולא הזכיר הרמב"ם מהשמיעה מרישא ועד

הי"ד דהמנהג של קריאה וענייה הוא המנהג הראשון וכלשון הרמב"ם ובו ראוי לילך עכ"ל, כלומר דבכח"ג מתקיים הקריאה והענייה כנגדו שהיא היותר מעולה בקריאת ההלל.

ומסתבר לפי"ז דלכן פסק הרמב"ם שם בה"ז דבראש חודש אומרים הלל בציבור בלבד, מפני שהמנהג של הלל בר"ח הוא לאומרו דוקא דרך קריאה וענייה ולא דרך קריאה פשוטה וממילא ביחיד דליכא קריאה וענייה לכן לדעת הרמב"ם אינו קורא הלל בר"ח. ולפי"ז יובנו גם דברי ר"ת ברא"ש פ"ק דפסחים דביאר אמאי נוסח ברכת ההלל הוא לקרוא את ההלל בל' ולא ב'על' על קריאת ההלל, מפני שעונים הודו לד' ויש בהלל שהיה, ולכאורה הדברים צריכים ביאור, ולפי המתבאר י"ל דכוונתו דבהלל איכא ב' קיומים א' קיום הקריאה הפשוטה, ואידך קיום קריאה וענייה וכתבאר, ולכן בברכה מברכים בל' כיון דליכא רק המצוה הפשוטה של חד קיום אלא גם של קריאה וענייה, ודומיא דהכי ברכת השופר שהוא ג"כ לשמוע קול שופר בל' כי יש בו ב' קיומים גם קיום מצות שופר דמיושב דהוא מצות שמיעת התקיעות וגם קיום מצות שופר דמעומד שהוא קיום שמיעת שופר יחד עם

ענייית אמן נחשבת ברכה, אבל אם הוא לאו בר חיובא הרי"ז כעונה אחר הקוף דאינו קרוי ברכה.

אך עדיין צריך עיון שיטת הרמב"ם בהל' שבועות פ"ב ה"א שפוסק דענייית אמן לשבועת קטן ועכו"ם יש בו דין שבועה, ומאי שנא ממש"כ הרמב"ם לגבי ענייית אמן אחר הברכה דבעי דוקא מפי המחוייב בה. ויש ליישב בתרי אנפי: א. דיש לחלק בין שבועה דגם קטן וגם עכו"ם יכולים ליצור חפצא של שבועה אבל אינם יכולים ליצור חפצא של ברכה, לכן ענייית אמן אחר שבועה יש בו דין שבועה דשבועתם שבועה, אבל אמן אחר ברכת קטן אינה כלום דברכתו אינה ברכה, ואולי המקור לכך מהא דהשביע נבוכדנצר שהיה עכו"ם את צדקיהו וצ"ל שצדקיהו ענה אמן. ב. אי נמי י"ל דאמן יש בו שבועה גם אם לא עונים אחרי חפצא של שבועה כגון שבועת קטן או עכו"ם, אבל אמן אין בו דין ברכה אלא כשעונין אותו לחפצא של ברכה, ולכן בעי הרמב"ם דוקא ענייית אמן אחר ברכה מפי המחוייב בה. ומציין שם דלפי"ז יש נפק"מ באופן ששומע מתוך רמקול או טייפ וכדומה שיש בו שבועה אבל אין בו ברכה יעויין בירושלמי במס' סוכה פ"ג ה"ט ובס' מקראי קודש הל' פורים דף קל"ה.

גמירא ולא דבעי כוונה לצאת. (והביאו שם שהגרי"ד הורה לתלמידים לנהוג שלא יענו אמן על ברכת הש"ץ בהלל כי אם יענו אמן יצאו מהש"ץ ידי הברכה ולא יוכלו לברך בעצמם, והדרך הנכונה לומר את ברכת ההלל עם הש"ץ מלה במלה). ומסתבר שהרמב"ם הוציא דין זה מהגמ' בשבועות דף ל"ו ע"א "אמן בו האמנת דברים", דמלת אמן בעצמה היא לשונה של הברכה ובה יש חזרה על כל מה שאמר המברך במפורש. ומשום כך אי"צ כוונה לצאת בברכת המברך כי האמן של העונה הוי ברכה בעצמו. אבל בשומע כעונה הוא לא כן אלא שע"י ששומע את הברכה מהמברך היא מצטרפת לשומע כמו שענה בעצמו, ומשו"ה חייב לכוון לצאת בברכת המברך ולשמוע מתחילתה ועד סופה, משא"כ בענייית אמן.

אמנם יש להבין דאי נימא דבענייית אמן יש בו חלות דין ברכה גם בלי כוונה לצאת ובלי כוונת המשמיע והשומע, אמאי פוסק הרמב"ם דרק אם עונה אמן וחייב בברכה יוצא, אמאי לא יחשב כענייה גם למי שאינו בר חיובא, ע"כ צריכים לומר דלאמן יש דין שהיא כברכה רק אם היא נאמרת כמענה לחפצא של ברכה המחוייבת ורק אז

על שמע עכ"ל. לכאורה יש להבין מדוע בעי עשרה בשביל שישמעו ברכות קר"ש וכן הקשה בכסף משנה שם, וז"ל שאיין עניית אמן מועיל לפטור לשומעים אלא כשאומרים הברכה בעשרה כו' ומק' מ"ט כי ליכא עשרה לא נימא בהכי שסופר מברך ובור יוצא וכו'.

וכתב לבאר דפסק הרמב"ם הוא על פי הירושלמי פ"ג מברכות ה"ג דבג' מקומות לא חל דין שומע כעונה, בקריאת שמע, בתפילה, ובברכת המזון, כי תפילה היא בקשת רחמים ואין אחד יכול לבקש רחמים בעד חבירו, וקריאת שמע היא שינון וקבלת עול מלכות שמים ובזה אין אחד יכול להוציא את חבירו, וברכת המזון כי היא תלויה בהנאת המעיים ורק הנהנה בעצמו הוא יכול לברך ואין חבירו יכול להודות בעבורו, ומשום הכי פוסק הרמב"ם שגם בתפילה ובקר"ש וברכותיה אין אחד מוציא את חבירו כדרך שא' מוציא את חבירו בשאר ברכות וקריאת התורה. אמנם יש אופן לצאת בתפילה ובקר"ש ע"י חבירו אבל זה רק בציבור כשיש עשרה דאז חל דין תפילת ציבור שהיא לא סתם תפילה של עשרה יחידים אלא היא חפצא של תפילה מסוימת לעצמה וחלות שם מיוחד של תפילה. ואיכא

עוד נראה לענ"ד לחלק בין אמן אחרי שבועה לאמן אחרי ברכה דלפי שיטת האו"ז (הובא שיטתו בהערות להגרי"ש בסוכה ל"ח ע"ב מהדרכי משה בסי' קס"ז בשם האו"ז) דאם לא עונים אמן אחר הברכה הוי ברכה לבטלה כי עניית האמן שייכת לברכה, ולכן אינו בר חיובא לא יכול להוציא לבר חיובא, אבל שבועה גם בלי עניית אמן לאחריה הוי שבועה לכן אין קשר בין השבועה לעניית האמן אחריה ואי"צ בר חיובא דוקא.

עוד יש לחלק דעניית אמן אחר הברכה של המברך הכוונה שהדברים אמת, ואם אינו מחוייב על מה אומר שזה אמת, אבל עניית אמן של שבועה כוונתה שהוא מקבל את השבועה וכאילו הוא הוציא את השבועה ממש מפיו ולא אכפת לי שיצאה מפי אינו בר חיובא, ולא קשה לפי"ז הקושיא בדברי הרמב"ם הנ"ל.

עוד מביא ברשימות שיעורים שם את דברי הרמב"ם פ"ח מתפילה הל' ד' וה' וז"ל: תפלת הציבור יהיה אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים ואין עושין כן בפחות מעשרה גדולים ובני חורין וכו' וכן לא יהיה אחד מברך ברכת שמע והכל שומעים ועונים אחריו אמן אלא בעשרה וזה הוא הנקרא פורס

אומר ברוך אתה ה' וכו' והן עונין אמן
אחר כל ברכה וברכה עכ"ל, כלומר דגם
בברכת הזימון משמע דבעי עניית אמן
כדי לצאת ולא סגי בשומע כעונה
גרידא.

ומבאר הגר"ד שם דרך חלות של
ענייה כלומר עניית אמן שיש
בו ברכה ובכוונה מתחילה ועד יכולה
לצרף יחיד לתוך מצות ציבור לחפצא
של ברכת ציבור ותפילת ציבור וכן
לענין זימון ע"י שומע כעונה בלבד.

והנה בברכת המזון פסק הרמב"ם
(פ"ה מברכות הט"ו) שהבקי
מוציא את שאינו בקי ודלא כבתפילה
וקר"ש, וז"ל: שנים שאכלו כאחד כל
אחד ואחד מברך לעצמו ואם היה אחד
מהן יודע ואחד אינו יודע, זה שידוע
מברך בקול רם והשני עונה אמן אחר
כל ברכה וברכה ויוציא יד"ח עכ"ל,
דלשיטת הרמב"ם כשאינו בקי יוצא מפי
הבקי חייב האינו בקי לענות אמן ולא
סגי בכוונת השומע והמשמיע להוציא
ומדין שומע כעונה, וכן בברהמ"ז כשא'
אינו בקי מ"מ הבקי מוציאו אבל בלבד
שיענה אמן ולא מדינא דשומע כעונה.

וגם בהלל יש ב' אופני קיום המצוה,
מצות הקריאה הפשוטה ומצות
קריאה ועניה, ולכן במצות הקריאה

ביה כמה דינים, מי שאינו בקי יוצא
בתפילת הציבור בהשתתפותו לציבור,
הש"ץ מתפלל על שם הציבור והיחיד
שאינו בקי יוצא בתפילה ע"י זה שהוא
משתתף בתפילת הציבור, והיחיד יוצא
לא מדין שומע כעונה כמו בשאר ברכות
דהתם יחיד גם מוציא יחיד, אבל
בקר"ש ובתפילה הציבור הוא המוציא
את היחיד.

ולפי"ז נבין דיוק נפלא בלשון
הרמב"ם לגבי ברכות קר"ש
שפוסק הרמב"ם בפ"ט מתפלה ה"א
וז"ל ומתחיל ופורס על שמע בקול רם
והם עונים אמן אחר כל ברכה וברכה
עכ"ל. כלומר דהרמב"ם מחייב הכא את
השומעים בעניית אמן, ואינו מזכיר את
הדין של הלכות ברכות פ"א ה"א
ששומע כעונה הוא גם בלי עניית אמן.
וכן לגבי תפלת הציבור בפ"ט מתפלה
ה"ג כותב שהש"ץ מתחיל ומתפלל
בקול רם מתחילת הברכות להוציא את
מי שלא התפלל והכל עומדים ושומעים
ועונין אמן אחר כל ברכה וברכה וכו'.
כלומר דהכא בתפילה ג"כ בעי עניית
אמן אחר המברך ואם לא יענה אמן
אחריו לא יצא גם אם מתכוין להיות
שומע כעונה. וגם בזימון בג' בנ"א
משמע מהרמב"ם דעניית אמן מעכבת,
דכתב בפ"ה מברכות ה"ג וז"ל ואח"כ

הפשוטה יוצאים מדין שומע כעונה, ואת זה איכא גם ביחיד, אבל בציבור בעי לקיים דרך קריאה ועניה של הללויה על דברי הש"ץ, אך זה גופא יש לברר מדוע בהלל איכא שומע כעונה ליחיד על הקריאה הפשוטה, ובקר"ש ליכא בכלל דין שומע כעונה לשיטת הירושלמי והרמב"ם.

ומבאר דבקר"ש מהות המצוה היא קבלת עול מלכות שמים ואת זאת כל אחד צריך לקבל בעצמו עול מלכות שמים, ולא שייך לומר בזה שומע כעונה. אבל בהלל הדין הוא של קריאת פסוקים של כתבי הקודש ומצות השירה וההלול [יעויין במש"כ הגר"י ז' על הרמב"ם בענין מצות השירה וקריאת כתבי הקודש בהלל בנוגע לברכת ההלל], ובזה ביחיד מהני בדרך שומע כעונה, ובציבור בעי לענות על דברי הש"ץ וכנתבאר.

בגמ' סוכה דף ל"ח ע"א איתא מקום שנהגו לכפול יכפול, ועי' ברש"י שם. וברשימות שיעורים שם ביאר את יסוד המנהג לכפול כי אסור להפסיק בשבחו של מקום כמבואר בברכות דף ל"ג ע"ב ובמגילה דף י"ח ע"ב דאין קץ לגבורותיו ושבחיו ובחיוב ההלל, והלואי שישבח ויהלל האדם לקונו כל היום כולו על חסדיו, לכן כופלים את

הפסוקים בסוף ההלל להראות כי אין קץ לשבחיו ית' ואין אנו מדמים שבידינו לסיים הלל והגם שאנו מפסיקים נשאר עוד ועוד שירה והלל לומר להקב"ה ולא הספקנו לספר אפילו אחת מאלף אלפי אלפים מההילולים הראויים לו ית' שיש לחזור עליהם עוד ועוד, וכמו כן אנו כופלים במזמור האחרון בסוף פסוקי דזמרה בתפילת שחרית את הפסוק כל הנשמה תהלל י-ה, להראות ולהטעים כי הזימרה לא הפסיקה ולא סיימנו את כל שבחי יוצר הכל ב"ה ויש להוסיף עליהם עד בלי די.

והנה כשגומרים חומש בקריאה בציבור אומרים "חזק" ויש שדרשו שזה ר"ת של חזן וקהל כלומר על החזן והקהל לחזור על הפסוק האחרון, כך היה מנהג הקדמונים שהציבור חוזר על הפסוק האחרון של הספר להראות ולהדגיש שלא סיימנו את לימוד התורה אלא עתידים אנו לחזור עוד פעם אחר פעם, וכתב ברשימות שיעורים שם לבאר שזהו מקור המנהג שאחרי מעריב שרים אדון עולם וכך שרים ג"כ בבוקר בתחילת תפילת השחרית, וגם יתכן שזה המנהג לנוסח ספרד לומר ברכו בסוף התפילה שחרית וערבית להראות שמוטל עלינו לשוב

ולהתפלל עוד פעם מההתחלה, מברכו, כי אסור להפסיק מלספר שבחו של מקום, לכן גם אומרים "אשרי" בשחרית ומנחה לפני התפילה שיש בו את כל אותיות הא"ב להראות שכל האותיות אינם מספיקים לסדר שבחו של מקום, וכדאמרינן בתפילת נשמת כל חי.

ורש"י על הגמ' בד"ה ממנהגא דהלילא אנו יכולים ללמוד מה תיקנו הראשונים למי שאין בקי אין ולבקי אין. כלומר אנו לומדים מקריאת הלל שבימינו איך היתה תקנת הראשונים בהלל.

וכתב ברשימות שיעורים שם דהנה איתא בגמ' סוטה דף ל' ע"ב בשעה שעלו בני ישראל מן הים כיצד אמרו שירה, ר"ע אומר כגדול המקרא את ההלל וכו' משה אמר כי גאה גאה והם אומרים אשירה לה', ואידך מ"ד שם שעל הים אמרו שירה אחר משה כמו קטן המקרא את ההלל, משה אמר כי גאה גאה והם אחריו כך, ולר' נחמיה כל יחיד ויחיד אמר את השירה כסופר הפורס על שמע.

לרבא היה מנהג לקרוא את ההלל בכל שלשת האופנים של שירת משה, כגדול המקרא, כקטן המקרא, וכסופר הקורא לעצמו, ולכן חילק את

ההלל לקטעים שונים וכל חלק אמר באופן אחר, ונראה דשירת משה וישראל על הים קבעה את דין וצורת אמירת הלל לכל הדורות, דהנה הא קיי"ל בגמ' שבת דף קי"ח ע"ב דהקורא את ההלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, לכן הנהיגו לקרוא את ההלל בצורה ובאופן ששרו משה וישראל על הים. ולזה התכוין הרמב"ם בפ"ג מהלכות חנוכה הי"ב שעונים הללויה מאה ושלש ועשרים פעמים שזה סימן לשנותיו של אהרן, ולכאורה מה הקשר בין שנותיו של אהרן לאמירת ההלל, אלא דכשמשה אמר את השירה על הים, ראש העונים היה אהרן הכה"ג, ולכך נקבע סימן של מספר העניות כמנין שנות אהרן הכהן שהיה ראש העונים לשירת משה על הים.

ונחלקו רש"י ותוס' בצורת העניה של ההלל, דלרש"י עונים הללויה בכל ההלל, ולתוס' הציבור עונים עם הפסוק של ראש הפרק בכל פרק ופרק, ויש לבאר יסוד המחלוקת, ויתכן דהתוס' למדו שעניית הציבור על ההלל הוא קיום מיוחד של הלל בציבור ע"י קריאה ועניה ודומיא דקדושה ד"וקרא זה אל זה ואמר", אבל לרש"י עניית הללויה היא חיוב עניה כמו אמירת אמן על ברכה, שכשהקהל שומע את ההלל

והנה במגילה הרי היא יותר גדולה במנין המילים מאשר בהלל, אלא הביאור שבהלל יש שני חלקים כנתבאר לעיל, ולכן מברכים בלמ"ד, אבל במגילה שזה רק קיום אחד של קריאת פסוקים לכן מברכים ב'על מקרא מגילה'.

והוסיף עוד ברשימות שיעורים שם, דלפי מה שנזכר לעיל דקיום מצות ההלל הוא בציבור ובדרך קריאה ועניה, יובנו דברי המג"א בהלכות פסח סי' תע"ט שבליל הסדר כדאי לחזור אחר שלשה אנשים כדי שיענו אחריו בהלל, וזה ממש אותם מנין ג' אנשים דבעי לגבי זימון דברהמ"ז.

ברם, דהגאון הגר"מ סולביצ'יק זצ"ל אמר דבליל הסדר הוא בג' אנשים אבל בכל השנה בעינן מנין של עשרה בני אדם כמנין לכל דבר שבקדושה, דבליל הסדר דהזימון בשלשה הוקבע החבורה גם לגבי ההלל ושאר מצות הלילה כד' כוסות וכדו', אבל בשאר ימות השנה דתפילת ההלל היא חלק מתפילת השחר בעינן מנין עשרה כמו בתפילה עצמה, אמנם יש להקשות על שיטתו מדברי הרמ"א לגבי ר"ח דכתוב בסימן תכ"ב דכדאי לכנס ג' לעניית ההלל, ולהנ"ל צ"ע.

שך הש"ץ עונה הללויה על כל שבח ושבח, כמו שכל השומע ברכת חבירו חייב לענות אחריו אמן להאמין את דבריו, וא"כ יוצא נפק"מ למעשה דלתוס' דין הענייה הוא דוקא בהלל דציבור ודומיא דדבר שבקדושה, אבל לרש"י הוא צורת עניה על שמיעת הלל ושבח וזה גם בשומע מפי יחיד שמחוייב לענות אחריו הללויה וכעניית אמן אחר ברכת היחיד.

הנה התוס' שם כתבו דשמא מתחילת הלל עד הודו יש רק פרק אחד, ולכאורה הרי יש חמשה פרקים ומאי הסתפקו התוס', ונראה דאף דבאמת דבפרקי ההלל הכתובים יש חמשה פרקים אבל בתורת הלל אין כאן אלא פרק אחד של הלל, דאליבא דתוס' יש שני חלקים בהלל, החלק הא' עד הודו הוי הלל מדין קריאת פסוקים, והחלק השני מתחיל מהודו שהש"ץ מזמין את הקהל לענות אחריו כענין דבר שבקדושה מדין וקרא זה אל זה ואמר, ולכן מהודו הוי כפרק אחד בחפצא של ההלל, ועל פי יסוד זה הסביר ר"ת בפסחים דמברכים ברכת ההלל בלמ"ד כי קריאת ההלל מהווה מצוה אריכתא ואינה כקריאת המגילה שהיא מצוה לא ארוכה לכן ברכתה 'על מקרא מגילה',

פרק כי הרי לפניו אומרים אנא ה' הושיעה נא דהוי בקשה, ועכשיו בברוך הבא חוזרים להודאה, זה מחשיב כראש פרק בהלל, ולכן הקהל חוזרים ואומרים שנית ברוך הבא, אבל רש"י חולק עליו בהאי סברא, ואנן בזה"ז עבדינן כפי המנהג של רבא לדעת רש"י, אבל להרמב"ם אנן לא עבדינן כמנהג חז"ל.

ונישוב לדון בדברי הגמ' דבעו מיניה מרבי חייא בר אבא שמע ולא ענה מהו, והקשה ברשימות שיעורים שם דלכאורה משניות מפורשות הן בקריאת המגילה ובתקיעת שופר בגמ' ר"ה דף כ"ז ובמגילה דף י"ט דשומע כעונה והמחוייב בדבר מוציא את חבריו, ומאי בעי הכא בגמ', נר"ל דהאיבעיא רק בהלל דיש בו מצות עניה מדין וקרא זה אל זה ואמר ואי רק בשומע כעונה גרידא הא ליכא ענייה, אמנם זה נסתר מסוגיית הגמ' דמייתי ראייה מקריאת התורה במעשה דשפן ויאשיהו והרי בקריאת התורה הא ליכא עניה כלל, ונראה דשאני שופר ומגילה מהלל וקריאת התורה, דבשופר ומגילה יש חלות שם של שמיעה, אבל בהלל ובקריאת התורה יש רק דין של קריאה בלבד ולא של שמיעה, כדמצינו בשופר דכתב הרמב"ם דמברכים עליו לשמוע קול שופר כי מצות שופר היא לשמוע

והוסיף עוד שם, דהנה שיטת הרמב"ם במנהג אמירת ההלל הוא כמנהג המשנה והמנהג של רבא כדפירש בפ"ג מהלכות חנוכה הל' י"ב-י"ד, וכנראה ס"ל להרמב"ם דאין מחלוקת ושינוי בין מנהג המשנה לרבא, כי רבא רק מפרט איך נהגו בימיו ובימי התנאים, ולכן קבע הרמב"ם שעונים הללויה על כל דבר ודבר, וגם עונים בראשי פרקים כרש"י באנא ה' וכו' ובברוך הבא וכו'. דלהרמב"ם יש רק מנהג אחד של המשנה והגמרא, "ובו ראוי לילך", בימינו המנהג שהתחיל לאחר תקופת חז"ל ואינו כעיקר התקנה, דלהרמב"ם תקנת הלל היתה לאומרו כעניה לקריאת הש"ץ ובעניית הללויה ובראשי פרקים, כי כן עיקר המצוה בדרך קריאה ועניה כדבר שבקדושה וקרא זה אל זה ואמר ואין לסטות ממנהג החכמים הראשונים.

אך גבי עניית ברוך הבא נראה שלרמב"ם היתה גירסא אחרת מרש"י, דלרמב"ם הציבור חוזרים על ברוך הבא, ולרש"י רק שומעים את המילים ומכוונים לצאת בשומע כעונה, ויש לברר יסוד מחלוקתם, ונראה דלרמב"ם ברוך הבא הוא רק פרק בקריאת ההלל, אע"פ שבכתבי הקדש אינו ראש פרק, הטעם דכן נקרא ראש

ד' ע"א דהנשים מקיימות מצות שמיעה בלבד ולא מצות קריאה ומשום הכי נשים לא מוציאות אנשים כי אנשים חייבים במצות שמיעה עם קריאה, עכ"פ בשופר ובמגילה חזינן דאיכא מצות בשמיעה ולכך בשומע כעונה מתקיים קיום המצוה שפיר, אמנם למסקנת הגמ' גם במקומות של דין קריאה בלבד בלי חלות דין שמיעה כגון הלל וקריאת התורה ג"כ חל דין שומע כעונה.

את קול השופר ולא לתקוע בו, ממילא חל דין שומע כעונה בשמיעת התקיעה, וידוע מהגר"ח דהתקיעה היא מעשה המצוה בשופר והשמיעה היא קיום המצוה, כי בלי מעשה המצוה של התקיעה נחשב השומע כמתעסק ולא מקיים מצוה, התקיעה היא מעשה המצוה ובמעשה המצוה יש דין שומע כעונה, אבל עיקר קיום המצוה היא השמיעה ולכן מברכים לשמוע, וכמו"כ במגילה שיטת הבה"ג בגמ' במגילה דף

התוס' נאמר רק בתפילת שמו"ע שהיא כעומד לפני המלך ולכן קיום מצוה אחרת באמצע התפילה מפסיק, אבל בשאר דברים כגון הלל וקר"ש וקריאת המגילה התם רק דיבור בפועל מפסיק ולא קיום מצוה הבאה ע"י שמיעה, ויצא נפק"מ בין רש"י לתוס' אם אדם המתפלל יקיים מצוה באמצע תפילתו בלי שום דיבור, דלרש"י אין כאן הפסק אבל לתוס' יש הפסק עכ"ד.

וכתב עוד ברשימות שיעורים שם, דמצינו המחלוקת בין רש"י לתוס' כששומע קדיש וקדושה באמצע תפילת שמו"ע ורוצה לצאת מדין שומע כעונה, דלרש"י אינו הפסק אבל לתוס' יכול להפסיק, וביאור מחלוקתם דלרש"י רק דיבור בפועל מפסיק אבל שומע כעונה אין דיבור ולכן אינו הפסק, אבל לתוס' עצם קיום המצוה שמקיים בשמיעה חשוב הפסק, ונראה דדין

וכיון לבו לשמוע אע"פ שלא ענה יצא עכ"ל, וביאר ברשימות שיעורים דנראה דס"ל לרש"י כי רק מי שאינו בקי

מש"כ רש"י בד"ה הוא אומר ברוך הבא, וז"ל מכאן נלמד לשאינו יודע לא לקרות ולא לענות אם שמע

לקרוא ולענות יוצא בשומע כעונה, ולכאורה הא בקריאת המגילה מוציא הבקי גם את שאינו בקי, וצ"ל דשאני הלל ממגילה דבמגילה המצוה היא קריאה לחוד ושומע הרי הוא כעונה, אבל בהלל המצוה כוללת עניה להלל של הציבור בתורת וקרא זה אל זה ואמר, לפיכך גם מי שבקי חייב לענות ואינו יוצא בשומע כעונה גרידא, ורק מי שאינו בקי לענות יוצא בשומע כעונה, ועיין ברמב"ם פ"ג מהל' חנוכה הי"ד ואפשר דגם הוא ס"ל כרש"י רק זה תלוי בגירסאות הלח"מ ואחרים שם וצ"ע.

סימן ו

בענין שומע כעונה בפרשת זכור

שומע ומשמיע, ולכאורה גם אם לא נתכוין המברך לזה מדוע לא נימא מדין שומע כעונה כאילו בירך בעצמו והוא יכול לכוין מה שהוא רוצה, אלא ע"כ חזינן דעל המשמיע המברך לכוין להוציא בדבר שהשומע רוצה לצאת בו.

ומביא שם דהגר"י כהן הביא ראייה שאי"צ שהמשמיע יוציא את השומע דוקא בדבר שהוא רוצה לצאת בו, מהא דאיתא בירושלמי פ"ב דמגילה והביאו הר"ן בר"ה לגבי תקיעת שופר, דאם היה אחד צריך תקיעה פשוטה ראשונה, והשני היה צריך פשוטה אחרונה אזי תקיעה אחת מוציאה את שניהם, וכן פסק המחבר בסי' תקפ"ח סעי' ה', וא"כ חזינן דמהני מעשה אחת לשני דברים שונים,

אמנם יש לדחות דהתם התוקע התכוין להוציא את שניהם למה שהם צריכים לזה לתקיעה ראשונה ולזה לשניה אבל בקרבן העדה שם פירש את דברי הירושלמי שתקיעה אחת מוציאה את שניהם אפי' אם התוקע התכוין

כתב בהר צבי או"ח סימן נ"ח וז"ל: נשאלתי באחד שלא שמע פרשת זכור ונתכוין לצאת יד"ח בפרשת השבוע בסוף פר' כי תצא, אי סגי ויצא יד"ח, והצדדים שלא יצא כיון דהקורא לא כיון להוציאו יד"ח זכירת מחיית עמלק.

והשיב דלכאוי"ל כיון דהרי הבעל קורא מכוין להוציא את הרבים ידי קריאת התורה ואמרינן בזה שומע כעונה דנחשב כאילו הוא קורא בעצמו, וא"כ השומע נחשב כאילו קרא בעצמו את מה שהוא רוצה לצאת, אבל לעומת זאת יש לדון דעל המשמיע דהיינו הבעל קורא לכוין להוציא את השומע בדבר שהשומע רוצה לצאת בו, וראיה לדבר מדברי ס' דרך החיים הל' פורים שמביא לדברי המג"א בסי' תרצ"ב סק"א דיכוין בברכת שהחיינו [של היום] גם על הסעודה ומשלוח מנות, וכתב דגם המברך יכוין להוציא על זה, וכן כתב הפמ"ג באשל אברהם שם אות א' דיודיע זאת לש"ץ כדי שיהא כוונת

שאני שהשומע לא צריך את ברכת
השהחיינו על המצוה ולכן לא יכול
לצאת בברכת השהחיינו הזו, אבל הכא
הרי גם השומע צריך את הקריאה בשביל
קריאת התורה רק הוא רוצה להוסיף
ולצאת גם ידי חובת שמיעת פרשת זכור,
בזה אמרינן דיוצא מדין שומע כעונה גם
על פרשת זכור, ואף שהקורא לא נתכוין
בכלל לזה, ולפי הקרבן העדה דלעיל כן
מוכח מהירושלמי שהמשמיע לא צריך
לכוין להוציא את השומע בדבר שהוא
רוצה לצאת בו.

אמנם מה דמשמע מהחוט המשולש
שאם השומע לא שייך בברכה
של המברך כגון שהשומע לא צריך את
השהחיינו על המצוה, ולכן לא יוכל
לצאת בשמיעת הברכה על כלים
חדשים, לכאורה זה נסתר מהירושלמי
והרדב"ז הנ"ל, דהלא הם ס"ל דאי"צ
את כוונת המשמיע בשביל השומע,
ואולי יש לחלק בין תקיעת שופר
ותפילה לברכת השהחיינו על כלים
חדשים שזה ברכת הנהנין כי בתקיעת
שופר ותפילה אמרינן אע"פ דיצא מוציא
ויוכל להוציא גם אם הוא מכוין לדבר
אחר דלא גרע מאם הוא כבר יצא יד"ח
והוא יכול להוציא אחרים שנית, אבל
בברכת הנהנין דמוכרח גם הוא לצאת
בברכה הזו אפשר דבעי שיצא ממש
באותו הדבר שהוא מוציא את חברו.

להוציא רק לאחת מן התקיעות או
לראשונה או לאחרונה בלבד, ולפי"ז
הכא בנידון דידן גם אם הבעל קורא
התכוין להוציא רק לקריאת התורה
הואיל והשומע נתכוין לפרשת זכור יצא
יד"ח.

וממשיך דיעויין בתשובות הרדב"ז
ח"א סי' שס"א שכתב מי
שהיה אנוס ולא התפלל ערבית ולמחר
היה ש"ץ אי"צ להתפלל תשלומין
לערבית אלא בתפילתו בלחש יכוין
לתפילת שחרית ובחזרה בקול יכוין
לתשלומי ערבית ולהוציא את הציבור
תפילת שחרית, ולמד הברכי יוסף או"ח
סי' ק"ח מדבריו שמי שלא התפלל
ערבית והתפלל שחרית לחובת שחרית
וכיון בשמיעת חזרת הש"ץ דשחרית
לתשלומי ערבית דיצא יד"ח, א"כ מכל
זה חזינן דשייך שהמשמיע יכוין לדבר
אחד והשומע לדבר אחר ושפיר יצא
יד"ח מדין שומע כעונה.

עוד מביא דברי החוט המשולש שכתב
לענין ברכת השהחיינו שאם אחד
מברך על מצוה והשני מתכוין לכלים
חדשים לא יוצא יד"ח זה מזה, משמע
מדבריו לכאן דאין השומע יכול לצאת
מהמברך אלא על אותו דבר שהמברך
בירך עליו, ודלא כדחזינן בכל הני
דלעיל, אמנם יש לחלק ולומר דהתם

דהרדב"ז סובר שגם הקריאה בתורה עצמה לא נתחשב כאילו כל אחד קרא בעצמו, וכן מבואר בס' צמח צדק ליובאוויץ או"ח סי' ל"ה שכתב כן מסברת עצמו שהחויב לקרוא ז' קרואין אין החויב על הציבור ממש שיקראו קריאת ז' אלא שז' יהיו קורין ולא דמי למגילה שכל אחד חייב לשמוע את כל המגילה, והביא לזה ראיה מהא דקטן קורא בתורה, אבל אינו פורס על שמע כי אינו יכול להוציא את הרבים יד"ח כמו שלא מוציא במגילה, ואם כן איך קורא בתורה ומברך והרי לא יכול להוציא אחרים, והוא לא ראה את דברי הראב"ן הנ"ל שהקורא מוציא את השומעים כאילו כל אחד קורא לעצמו, אלא הוא סבר דהקורא לא מוציא לענין זה שנחשב כאילו כל אחד קורא בעצמו וא"כ אין כאן כוונה להוציא כלל, ומעתה כתב ההר צבי להסתפק בשאלה האמורה שהשומע לא יוכל לצאת ידי חובת שמיעת פרשת זכור בלי כוונת הקורא בייחוד להוציא, או דנימא בזה דסתמא כל הקורא לרבים נחא ליה להוציא את מי שרוצה, וא"כ ההוא שרוצה לצאת בזה ידי שמיעת פרשת זכור יצא יד"ח בשמיעת הפרשה עכ"ד.

והמשיך ההר צבי דעיקר מה שכתב לעיל שבקריאת התורה הקורא מכוין להוציא את הציבור ידי הקריאה וייחשב כאילו כל אחד קרא בעצמו, כן מבואר בתשובת הראב"ן סימן ע"ג שכתב וז"ל: שאלני אחי, הקורא בתורה למה אומר לציבור ברכו את ה' המבורך, שיברך ברכת התורה ודי, השבתי לו לפי שעזרא תיקן לישראל קרה"ת והקורא בתורה מוציא את הרבים יד"ח, לפיכך הר"ה אומר לציבור אתם צריכים לברך ולקרות בתורה כמוני אז תסכימו לקריאתי וברכתי עמי, והם עונים ומברכים, וכן ש"ץ אומר ביוצר ובמעריב (ברכו וכו') לפי שמוציא הציבור יד"ח, עכ"ל. ומבואר בראב"ן דבקריאת התורה מוציאין את השומעים הן בקריאה כאילו כל אחד קורא בעצמו וכן בברכה שכולם נתחייבו בברכה זו, אולם בתשו' הדרב"ז ח"א סימן תקע"ב מבואר דהברכה היא רק להמברך ולא להשומעים שהם לא נתחייבו כלל בברכה זו. ועיין בתשובת נודע ביהודה תנינא סימן ט"ו שכתב דלדין שכל אחד מהעולים מברך א"כ אין אחד מהם מכוין להוציא אחרים בברכתו, ואפשר

כשר. [וכדמצינו במג"א תר"צ סק"ד דמי שיש בידו מגילה שאינה כשירה ישמע וישתוק מטעם דאחרים ישמעו מזה שקורא במגילה פסולה ולא ישמעו מפי הש"ץ]. וראה בלקט יושר עמ' קנ"ג דבעי לקרוא פרשה זו בס"ת היותר כשר שיש בביהכנ"ס ע"ש, ולפי"ז לא יקרא בפיו מהחומש אלא ישמע מהש"ץ הקורא בתורה ויצא יד"ח.

עוד שיטה מביא הנט"ג שם וז"ל דמ"מ טוב לומר עם הקורא כל הקריאה כי להרבה פוסקים זכור בפה בעינן, כ"כ במנחת אלעזר סי' א' ודרכי חיים ושלום אות תתל"ה, אבל המג"א בסי' תר"ד סק"ד שהוא עצמו יכול לשמוע מהש"ץ גם אם קורא בפיו ויוצא לכל השיטות דשומע גם מס"ת כשר וקורא בפיו עכ"ד.

בנטעי גבריא - הל' פורים בפרק י"ט סעי' ו' כתב שהשומעים א"צ לקרוא פרשת זכור עם הקורא, וסגי לשמוע מפי הקורא בס"ת. ובהערה ט' מציין שכ"כ הפר"ח בסי' ס"ז ובבנין שלמה סי' נ"ד, אבל בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' א' כתב להעיר שכל אחד יקרא בפיו יחד עם הבעל קורא ולא סגי בשמיעה גרידא מהבעל קורא, אבל מביא דהסכמת האחרונים אינו כן דהא שומע כעונה, ושומע הוי כעונה ממש והוי כאילו קראו בפיהם, וכן בפשטות בשו"ת משיב דבר או"ח סי' מ"ז ע"ש. וכ' הנטע"ג דאדרבה אי נימא דהשומע יקרא בפיו מתוך החומש הא גרע דהא אינו שם לבו לשמוע מהבעל קורא שהוא קורא מתוך הס"ת וכדפסק בשו"ע תר"צ סעי' ד' דיש פוסקים דבעי לקרוא בס"ת כשר ואם הוא יקרא בפיו הא ליכא ס"ת

סימן ז

בענין שומע כעונה בקריאת המגילה

חשוב כמעשה זה ידוע רק לחכמי התורה, כלומר שכך דנים ע"פ דיני התורה אבל בני אדם לא דנים כך, לכן לא חשיב כמעשה בפרהסיא, (א.ה. עיין עוד אבנ"ז יו"ד סי' שכ"ט אות ד'), וכמו כן לגבי דין שומע כעונה דלכאורה איזה פרסום לנס עושה מי ששומע כעונה הרי זה לא ידוע לכל ואם צריך פרסום לנס היכי מפרסם לניסא בשמיעתו, אלא ע"כ דאם חייבים בקריאת המגילה כדי לפרסם הנס, ע"כ שזה חיוב לשמוע ולא לקרוא ממש כי אם החיוב היה לקרוא לא היו יוצאים יד"ח בשומע כעונה.

אמנם כותב האבני נזר דיש בקריאת המגילה קיום הדין של זכירת מעשה עמלק שזוכרים שהשנאה היתה טמונה בלבם לדורותם ועל כן ימח זכרם כדמוכח בירושלמי פ"ק דמגילה דף ז' שאמרו הרי כתוב בתורה אלה המצוות אשר ציוה ה' ולא יותר, ואיך מרדכי ואסתר רוצים לחדש לנו עוד מצוה של קריאת המגילה עד שמצאו שזה כבר

כתב האבני נזר סי' תקי"א דלשיטת הבה"ג והתוס' במגילה דף ד' ע"א דנשים מוציאות נשים בקריאת המגילה אבל לא אנשים, כיון דהחיוב של נשים במגילה הוא מפני שאף הם היו באותו הנס הרי זה חיוב של שמיעה ולא של קריאה, אבל החיוב של אנשים הוא בקריאה עצמה ואמרינן בהם שומע כעונה, עכ"ד.

ומבאר האבנ"ז שורש הדברים ע"פ הגמ' בסנהדרין דף ע"ד ע"ב דפריך התם והא אסתר פרהסיא הוה, ומשני אסתר קרקע עולם היא עיי"ש, ולכאור' אינו מובן הרי אשה ג"כ חייבת מלקות וחטאת אם היא משתתפת בעבירה, על כרחך משום דכיון שהיא נהנית והנאה חשיבא מעשה וכמ"ש התוס' בב"ק ל"ד. ולכן נענשת גם היא, ויוצא דאסתר גם היא השתתפה במעשה הנס דאחשורוש. וכתב ליישב ע"פ דברי הרמב"ם פרק ה' משבועות הכ"ב דכל דבר שידוע רק לחכמים לא חשיב ניכר לג' בני אדם, והכא נמי מה שהנאה

גרידא איכא פרסומי ניסא, לכן גם אשה יוצאת בקריאה ורק מה שלא מוציאה אנשים ידי חובתם כי אין זה אותו חיוב לנשים ואנשים, דאנשים יוצאים רק בקריאה ומדין שומע כעונה, ונשים גם בשמיעה לבד בלי שומע כעונה ואין חיוב גמור של קריאה כמו לאנשים, ומדמה זאת לסוגיא בסוף פסחים דף קכ"א ע"א שאם בירך על שחיטת הזבח (חגיגת הפסח) לא פטר את הברכה של שחיטת הפסח, כי בחגיגה בעי זריקה של הדם על המזבח אבל אפשר גם לשפוך, אבל בפסח חייב דוקא בשפיכה על המזבח, ולכן סובר ר' ישמעאל שאם בירך על הזבח לא יפטור את הפסח, אבל אם להיפך שבירך על שחיטת הפסח פטר את של הזבח כי הרי גם בזבח אם שפך יצא, עכ"ד.

עכ"פ מבואר מדברי האבני נזר לענין שומע כעונה דאנשים יש להם חיוב קריאה ובזה אמרינן שומע כעונה, אבל נשים שיש להם חיוב שמיעה ובזה לא שייך שיוציאו אנשים יד"ח, אבל נשים יכולות להוציא נשים אחרות יד"ח דתרוייהו בשמיעה.

כתוב בתורה בפסוק כתוב זאת זכרון בספר וכו' וזכרון זהו קריאת המגילה, והובא ברמב"ן בפ' ואתחנן עה"פ לא תוסיפו וכו', ובתשב"ץ ח"ג סי' רצ"ז שפירש את דברי הרמב"ן הללו, והר"ן ריש מגילה סד"ה ויש השיג עליו שלא מצינו רק חיוב הכתיבה בספר ולא על זכרון בקריאה, וכתב התשב"ץ שדברי הרמב"ן הם ירושלמי וכן משמע גם בבבלי במגילה דף ל' דנזכרים ונעשים חדא נינהו, כלומר זכירה דעמלק ודהמן כחד הם, ולא רק משום פרסום הנס אלא חיוב זכירה והחיוב הזה הוא בקריאה אלא דאמרינן שומע כעונה, וכל זה בגברים אבל בנשים שהם לא בחיוב זכירה דעמלק כמ"ש החינוך במצוה תר"ג רק חיוב משום פרסום הנס לכן נשים אינם חייבות בקריאה רק בשמיעה.

ומוציא האבנ"ז עוד דין מכל הנ"ל, דאשה חרשת שאינה יכולה לצאת בשמיעה הרי היא יוצאת בקריאה כמו באיש חרש דגם בקריאה יש פרסום הנס, דאל"כ לא היה יכול חרש להוציא אחרים כי היה נחשב כאינו מחוייב בדבר, אלא ודאי דגם בקריאה

סימן ה

בענין שומע כעונה בספירת העומר

ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך, ודוקא למי שהוא בקי אינו מוציא בברהמ"ז אבל למי שאינו בקי מוציא וכדאמרינן בברכות מ"ה ע"ב דחכם מברך ובור יוצא. וכ"ש בעונה אמן שהאומר אמן כמוציא ברכה מפיו דמי, וכ"ש כאן שאין עיקר המצוה הברכה אלא הספירה, ואם ירצה השומע יוצא יד"ח על ידו מן הברכה ואח"כ כל אחד סופר לעצמו כדרך שאנו נוהגין בברכת ההלל (כוונתו שהש"ץ היה מברך ואח"כ היו מתחילים הללויה כמנהג חב"ד ועוד מקומות אבל רובא לא נהגו כן) עכ"ל.

והנה השו"ע בהל' ספיה"ע סי' תפ"ט סעי' א' כתב דמצוה על כל אחד לספור בעצמו וכו', וכתב המג"א בסק"ב שם דאם ירצה שומע הברכה מהש"ץ וסופר לעצמו דכל הברכות אע"פ שהוא בקי יוצא בש"ץ חוץ מב"ה וק"ש ותפלה כמ"ש הרשב"א בתשו', הרי דס"ל דצריך שיספור בעצמו וכמ"ש בגמ' וספרתם שתהא ספירה

כתב הרשב"א בתשו' סי' קכ"ו דבכל הברכות מהני שומע כעונה ולכתחילה ולא בדיעבד, וילפינן לה בגמ' סוכה דף ל"ח ע"ב אמר רבא הלכתא גבירתא דלמסקנא שמע ולא ענה יצא, ובכל מהני שומע כעונה חוץ מכמה ברכות כמ"ש בגמ' ר"ה כ"ט ע"א תני אהבה בריה דר' זירא כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא. והא דנחלקו ר"ג וחכמים בר"ה ל"ג ע"ב בברכות של ר"ה ויוהכ"פ ושל שאר הימים וקיי"ל כרבנן בשאר הימים דאינו מוציא את הבקי, היינו דוקא בתפלה כדי שיהא כל אחד מבקש על עצמו, וביחיד שאינו מוציא בתפלה לכו"ע אף למי שאינו בקי כטעמא דאתמר בירושלמי דגרסינן התם בברכות פ"ג ה"ג כ"ה ע"ב כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מן התפילה וקר"ש וברהמ"ז, תפלה לפי שאין שליחות ליחיד, קר"ש כדי שיהא כאו"א משנן בפיו, ברהמ"ז דכתיב (דברים ח' י')

לכאו"א וכו' ובב"י כתוב בשם הרשב"א שיוצא בספירות הש"ץ ע"ש וצ"ע ואפשר כיון דק"ל דשומע הוי כעונה ה"ל כאילו ספר הוא בעצמו, ופשוט וכו' ודוקא שיבין מה הוא סופר ע"ש. וכ"כ בחק יעקב בסק"ד שתהא ספירה לכאו"א ולא ש"ץ בשביל כולם, ודברי הרשב"א רק לגבי הברכה דשומע כעונה אבל הספירה בעי שתהא בעצמו.

וז"ל השו"ע הרב בהל' פסח תפ"ט סעי' א' מצות עשה מה"ת וכו' כדי לסופרה לכאו"א ואין הציבור או ש"ץ יכולים לספור בעד כולם, אף אם א' מצוה לחבירו שישפור בשבילו ועשאו שליח לכך, אינו יוצא יד"ח כשלא שמע הספירה מפי חבירו, אבל אם הוא בעצמו שמע הספירה מפי חבירו, אם נתכוין לצאת יד"ח בשמיעה זו וגם חבירו המשמיע נתכוין להוציאו יצא יד"ח מה"ת שהשומע הוא כאומר, והוא ששמע מפי המחויב במצוה זו, ויש חולקין ואומרים שצריך שתהא ספירה לכאו"א ממש שכ"א יספור בעצמו ויש לחוש לדבריהם לכתחילה שלא לסמוך על שמיעת הספירה מהש"ץ, אבל הברכה יכול לשמוע מהש"ץ וכו' עכ"ל, והוא כדברי הרשב"א הנ"ל.

ולמעשה מנהגינו אנו דאנו שומעים את הברכה והספירה מפי

הש"ץ ולא מתכוונים לצאת יד"ח והראיה שהרי אנו מברכים אחר כן וסופרים בעצמינו, אמנם מנהג קרלין שהש"ץ מתחיל את הברכה וכל הציבור מתחיל אחריו וסופר, והוא כדי שלא יחשב לשומע כעונה ולא יוכלו לספור מעצמו, אבל לפי הנ"ל הא יכולים לשמוע גם את כל הברכה והספירה מפי הש"ץ כיון דלא מתכוונים לצאת כלל מהש"ץ, דהרי אנו רוצים לברך ולספור בעצמינו לאחר מכן, וליכא שומע כעונה כלל.

אמנם יש ליישב האי מנהגא ע"פ המבואר בשו"ע הרב סי' תפ"ט סעי' י"ב דאם לא אומר במפורש שלא רוצה לצאת יד"ח מהש"ץ כן יוצא יד"ח, ולא מבעיא למ"ד מצוות אי"צ כוונה לצאת יד"ח דבודאי יצא מהשמיעה של הש"ץ, אלא אפי' למ"ד שצריכות כוונה הכא דהוי מדרבנן ודאי יצא יד"ח בלא כוונה, ולפיכך כיון דכדי לא לצאת בעי דיבור בפה שאינו רוצה לצאת ולא סגי במחשבתו ובדעתו לכך היה המנהג שהש"ץ יתחיל וכולם אחריו, ודו"ק.

עוד נכתוב בענין ספירת העומר ממה שמביא בס' שומע כעונה סימן א' אות ד' את דברי הרי"ף גיאות דהא קי"ל בספיה"ע שיהיה בעמידה

הרי גם השומע צריך לברך בעצמו על קריאתה אלא שהוא יוצא יד"ח בברכת המברך ע"י שומע כעונה, וא"כ הא דהשומע צריך לעמוד אי"ז משום דהוי דבר שבקדושה כמו ברכת התורה, אלא מדין עמידה בברכה הוא דמחוייב לעמוד, וכלשון המחצית השקל שם דהוי השומע כעונה וכאילו הוא מברך, ולכן צריך השומע לעמוד כמו המברך מצד הדין.

והזינן דנחלקו בזה המג"א והמחצה"ש גבי דין העמידה בברכת המצוות אם מהני לשומע לצאת יד"ח בעמידת המברך, דלמג"א כשם שהש"ץ פוטר מדיבור הברכה, כמו"כ נפטר על ידו מהתנאי הנוסף לדיבור דבעינן בעמידה, אבל המחצה"ש פליג וס"ל דכיון דהשומע הרי הוא כמברך הוא צריך לעמוד כמותו ממש, ועיין בשער הציון ריש סי' תר"צ שהכריע כהמחצה"ש דגם השומע יעמוד בברכה.

וכתב דבפשוטו נחלקו המג"א והמחצה"ש בגדר שומע כעונה דלמג"א גדרו דיוצא מדין השומע כעונה את כל תנאי המצוה הנצרכים דהוא כדידיה לגמרי. אולם המחצה"ש סבר דשומע כעונה גדרו דהשמיעה כאחד ממיני הדיבור והשומע הוא

דאסמכוהו אקרא מהחל חרמש בקמה אל תיקרי בקמה אלא בקומה ובעמידה, ונפסק כן בטור ובשו"ע סי' תפ"ט דבעי לספור מעומד וכן ברכת הספירה צריכה להיות מעומד וכדין כל ברכת המצוות דבעי מעומד, והרחיק בסימן ה' בענף ב' האם כשיוצא ידי חובת הספירה בשומע כעונה מחבירו האם צריך השומע לעמוד בספירה ובברכה, או דמהני ליה לצאת בעמידת המברך, והנה לגבי דין עמידה בברכת המצוות האם השומע צריך לעמוד כבר נחלקו בזה המג"א והמחצית השקל באו"ח סי' תר"צ ס"א דכתב השו"ע וז"ל: קורא אדם את המגילה בין עומד בין יושב, וכתב המג"א שם דרק הקריאה היא בין עומד בין יושב, אבל הברכה על הקריאה תהיה בעמידה, עי' סו"ס סי' קמ"ו.

ובמחצית השקל שם כתב דכוונת המג"א במה שציין לסימן קמ"ו ששם כתב המג"א גבי ברכת התורה דהשומעין צריכין לעמוד בשעה ששומעין לעולה לתורה שמברך, וה"ה הכא גבי ברכת המגילה דאף השומעין צריכין לעמוד בשעה שהקורא מברך.

והקשה על זה המחצה"ש דהתם בקריה"ת הא דצריכין השומעין לעמוד כיון דהוי דבר שבקדושה, אבל הכא בברכת המגילה

כמברך בענין הדיבור גרידא אבל בתנאים הנלוים לדיבור דבעינן בעמידה בזה לא מהני שומע כעונה דהרי בזה לא שייכא השמיעה אלא בעי שהשומע יקיימו בעצמו, וכמו כן בברכת המצוות כך דהשומע צריך לעמוד.

ונשוב לספירת העומר דהוכיח מדברי הרי"ף גאות בהל' ספיה"ע דס"ל כמג"א דכתב דבמוצאי שבת שאומרים לאחר התפילה ויהי נועם וקדושה דסדרא כשהן יושבין, נהגו ראשונים שהש"ץ יברך מעומד וכל

הקהל עונין אמן בכוונה שלא להטריח הציבור לחזור ולעמוד, עכ"ל. וחזינן דלפי הרי"ף גיאות שומע כעונה מהני לא רק לברכה אלא גם לתנאי הנוסף של העמידה, וכתבנו כבר דאזיל בזה הרי"ף גיאות לשיטתו בהלכות תפילה דהיוצא יד"ח תפילה בשומע כעונה מהש"ץ גם לענין הכריעות והפסיעות דהש"ץ עומד במקומו אף לענין זה וכן לגבי התנאי דעמידה, ולכן גם בספירה יכולים השומעים לשבת שלא הטרחנו אותם לעמוד.

סימן ט

בענין שומע כעונה בקידוש

ספיייה לקטן דבר איסור הא ליכא דהוא רק ביטול מצות ברכה, וכמו שכתב התרומת הדשן בסי' קכ"ה דשרי ליתן לקטן מצה בער"פ, גם יש לדקדק בעיקר דברי רש"י בעירובין שכתב הדברים הנ"ל על הקושיא שיתנו לתינוק ולא על מה שאמרו המברך צריך שיטעום.

ולכן כתב האבנ"ז דנראה דרש"י ס"ל שאם לא ישתה את הכוס של הקידוש ולא יברך בפה"ג חשיב קידוש על הכוס ובאחת מאלה חשיב על הכוס, ולכן כשנותן לתינוק אין טעימת תינוק שאינו בר מצוה מועילה שיצא הגדול בחובת הכוס ואינו יוצא רק משום שהגדול מברך בפה"ג, וטעימת התינוק היא כדי שהברכה לא תהיה לבטלה, ולכן פירש רש"י זאת לגבי טעימת התינוק, ושפיר מיבעי ליה לגמ' שאם לא יכול להוציא בברכת היין כי אינה באה חובה לקידוש רק משום שאסור להנות בלא ברכה וסגי בטעימת א'

האבני נזר (בחידושים למס' ר"ה דף כ"ט ע"ב) על הגמ' דמיבעי לה בברכת היין של הקידוש האם מי שיצא מוציא, ופירש"י דברכת היין הוא לפי שהמברך צריך שיטעום והרי א"א להנות בלא ברכה וא"נ יתן לאחר למיטעם בעי ברכה, ומקשה דמבואר דברכת בפה"ג שייכת לקידוש וכמו שכשאחר שותה בעי ברכה, והרי בעירובין דף מ: פירש"י דהא דהמברך צריך שיטעום הוא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שתהא ברכת בפה"ג לבטלה, ומבואר דהעיקר הוא הברכה והטעימה הוא בגלל שבירך בפה"ג והכא מבואר להיפך דהבפה"ג בגלל הטעימה והטעימה שייכת לקידוש היפך מהמבואר שם.

ועוד מקשה דלפי הסוגיא הכא אי"צ לבפה"ג בקידוש אלא משום דאסור להנות מהעוה"ז בלא ברכה, והא אפשר לתת לתינוק שאינו מחוייב בברכה, ואי משום איסור

מינייהו וכו', ומסיקנא דאעפ"כ מוציא דע"כ א"א לפטור בלא ברכה ול"ש ליתן לתינוק כי אז לא יצא ידי הכוס בטעימה ויצטרך בפה"ג משום הקידוש.

בספר רשימות שיעורים בסוכה ל"ח ע"ב על תוס' ד"ה שמע, מ"מ עונה עדיף וכו', כתב דמסתבר שדין זה נאמר בקדושה דוקא כי יש חיוב של 'וקרא זה אל זה ואמר' כלומר של ענייה, אבל בשאר דברים אין העונה מעולה משומע כעונה, והנה מצינו בקידוש שמטעם רוב עם הדרת מלך עדיף דין שומע כעונה שא' יוציא את הרבים מאשר שכל אחד יאמר קידוש בעצמו, כי בקידוש אין

דין ענייה כמו בדבר שבקדושה, אבל בקדיש וקדושה ובכל דבר שבקדושה יש מעלה והידור לענות ממש כמו עניית המלאכים בשירתם ולא לצאת בשומע כעונה בלבד, והוא הדין בהלל. כלומר דבקידוש א' יוציא לכולם מדין ברוב עם כי אין דין ענייה ממש אבל בקדיש וקדושה וכן בכל דבר שבקדושה, וכן בהלל יש דין ענייה ממש ולא לצאת בשומע כעונה.

מה הדין מי ששמע הבדלה באמצע שמו"ע, מצינו מחלוקת בזה ההר צבי והגרשז"א, דלהגרשז"א (בשש"כ פ"ס הע' מ"ו) אם אוחז בין שני ברכות יוכל להפסיק ולשמוע אבל אם אוחז באמצע הברכה לא יוכל להפסיק ולשמוע דאסור משום הפסק, ואי תיקשי אמאי בקדושה וקדיש כן יוכל להפסיק באמצע, י"ל בזה שבקדושה וקדיש אין שאני צריך לצאת וכך מותר גם באמצע, שרק בקידוש יש דין לצאת ולכן שרי

רק בין ברכה לברכה, אבל באמצע אסור.

אבל בשו"ת הר צבי או"ח ח"א סי' נ"ט כתב שעדיף שלכתחילה לא ישתוק להקשיב באמצע שמו"ע להבדלה, משמע בתוך דבריו שלא יפסיק לשמוע אבל בדיעבד יצא, נפק"מ באופן שנמצא בשמו"ע בין ברכה לברכה האם יוכל להפסיק ולשמוע או לא דלהגרשז"א יוכל להפסיק ולשמוע אבל לפי ההר צבי לכתחילה לא יפסיק לשמוע.

לכתחילה צריך לשמוע עוד פעם משום שיכול לקיים באופן הרגיל, וכשאינן לו דרך אחרת לעשות קידוש אח"כ לכך יצא בשמו"ע, כצ"ל בביאור המהרש"ם.

ויל"ד אם שמע קידוש באמצע שמו"ע האם יצא או לא, דבמהרש"ם בדעת תורה סי' רע"ג ס"ו מובא דיצא אם שמע קידוש באמצע שמו"ע, אבל מ"מ ישמע שנית, ומבואר בדבריו שרק

עוד כמה תנאים הנצרכים דיעויין בסי' רע"א סעי' י' דכתב הרמ"א ונוהגים לישב וכו' ובמ"ב סק"מ דבהכי הוי טפי קידוש במקום סעודה כיון שיושב במקום סעודתו בעת הקידוש, ולהגר"א הוא מטעם אחר דבעינן קביעות שיקבעו יחד וישיבה נקראת קביעות, ולפי"ד גם השומעים צריכים לישב, וטוב ליזהר בזה לכתחילה די"ל דגם לדעתו הוא רק לכתחילה, ועכ"פ צריך ליזהר שיקבעו השומעים עצמן יחד בעת הקידוש כדי לצאת ולא שיהיו מפוזרים ומפורדים והולכים אחד הנה ואחד הנה דזה לא מיקרי קביעות כלל, עכ"ד ע"ש.

והנה בקידוש שפיר אחד מוציא לאחרים וכדפסק השו"ע בסי' רע"ג סעי' ד' דיכול אדם לקדש לאחרים אע"פ שאינו אוכל עמהם דלדידהו הוי מקום סעודה וכו' ע"ש, ולכאורה טפי עדיף שיצאו כולם מפי אחד דברוב עם הדרת מלך כדאיתא במשנ"ב בהלכות סעודה סי' קע"ד סק"מ דאם הסיבו יחד אחד מוציא כולם ועדיף טפי משום ברוב עם הדרת מלך, ומהני מדינא דשומע כעונה, וא"כ בעי גם הכא להשלים כל התנאים הנצרכים לשומע כעונה בכוונה מרישא ועד גמירא וכוונת שומע ומשמיע, והכא דמיירי בקידוש איכא

סימן י

בענין שומע כעונה בשליחות במצוה

של ציצית דהוי שוא"ת כי החיוב בציצית רק לאחר שנתעטף וכשלא התעטף לא הוי מעשה כי מה שהבגד עליו לא הוי מעשה, ומש"כ בשם אביו משום שומע כעונה זהו רק בדיבור ובשופר הא לא הוי דיבור.

ומוכיח דבמצוות שבגופו אף במידי דמעשה לא מהני שליחות דאל"כ למ"ד במגילה לא השמיע לאזנו יצא א"כ אם ישלח שליח ולא ישמיע לאזנו הו"ל לצאת יד"ח והא ודאי ליתיה, אלא ע"כ דבמצוות שבגופו לא מהני שליחות, ואם כן בשופר מה שיוצאין השומעין למ"ד דהמצוה בתקיעה הוא משום שומע כעונה.

אך כתב להקשות דאיך הש"ץ מוציא את העם שבשדות ידי תפילה והרי אינם שומעים כמבואר בר"ה דף ל"ה ע"א, ומשמע דגם בדיבור מהני שליחות, רק במקום שאפשר לשמוע חייבוהו חכמים לשמוע בעצמו, ואף בשומע לפעמים לא יצא כגון שהש"ץ

האבנ"ז בחו"מ סימן ס"ה הביא בשם נכדו שהקשה על הקצוה"ח בסי' קפ"ב בהא דלא מהני שליח להניח תפילין דהוי מצוה שבגופו, אמאי בשופר דלשיטת ר"ת שהביא הלח"מ דהמצוה היא התקיעה, איך יוצאים השומעים שיחשב כתוקע בפה של השליח.

וכתב לבאר דאינו דומה דיסוד הקצוה"ח הוא דשליחות לא מהני רק במידי דמעשה כמו בתפילין שהשליח יכול לקשור על ידי המשלח וכאילו קשר הוא בעצמו, אבל כשמניח על יד השליח לא יתכן שייחשב כאילו מונח על יד המשלח, כי מה שמונחים על היד זה מידי דממילא ולא מהני על זה שליחות רק על מעשה, אבל בתקיעה שהתקיעה בפיו זהו מעשה ומה שהשליח תקע בפיו כאילו המשלח תקע בפה שלו, ולא דמי לתפילין דבעי שיונחו על ידו דהוי מידי דממילא. וכמו שכתבו התוס' ביבמות צ' ע"ב בסדין

לא מוציא את הבקי, ואפי' אינו בקי
לא יוציא רק כשיש עשרה, וכשאי
אפשר נעשה שלוחו [בעשרה] ומוציאו.
אבל בתקיעה שאם התוקע בעצמו לא
שמע לא יצא ועל השמיעה לא שייך
שליחות כיון דהוי מידי דממילא, אבל
כשומע שפיר מהני שליחות על
התקיעה.

סימן יא

בענין שומע בעונה בהרבה ענינים

וכתב האבנ"ז דלכאורה אפש"ל טעם אחר אימתי צריך שיענה אמן בשומע בעונה [ולא כטעם הרא"ש שתלוי אם הוא מחויב או לא], דהרי הלשון שהם אמרו זה היה בלשון נוכח כלומר בריך רחמנא דיהבך ניהלן, והלשון הזה לא שייך בכלל אצלו, אבל בגלל שענה אחריהם אמן יצא, א"כ בהכרח דדין שומע בעונה אין הכוונה בעונה ממש כי הלשון הזו הרי לא שייכת אצלו ובכ"ז יצא יד"ח הודאה, ומביא ראיה לזה דמקור הדין של כל העונה אמן אחר השבועה כמוציא שבועה מפיו ילפינן מסוטה שאומרת אמן אמן על שבועת הכהן ושם הכהן מדבר בלשון נוכח יתן ה' אותך לאלה ולשבועה וכו' ונחשב כאילו היא נשבעה בעצמה וא"כ גם הכא בברכת הודאה אף שהברכה היתה בלשון נוכח עליו והוא ענה ע"ז אמן נחשב כאילו הוא הוציא את הברכה מפיו. וזהו אם ענה אמן אבל אם לא היה עונה אמן רק מדין

האבני נזר בסימן מ' הביא את דברי הטור בסימן רי"ט בשם אביו הרא"ש וז"ל הטור: כתב הטור סימן רי"ט בשם אביו הרא"ש ז"ל בהא דרב יהודה דמשני דעני בתרייהו אמן [בברכות נד ע"ב]. אף על גב דשומע יוצא בלא עניית אמן. היינו דוקא היכי כשהמברך מחויב בברכה. אבל הכא הם לא היו חייבים. לכך הוצרך הוא לעניית אמן עד כאן לשונו. [והיינו הסוגיא בברכות דף נ"ד ע"ב דרב יהודה חלש ואתפח, על לגביה רב חנא בגדתאה ורבנן, אמרי ליה בריך רחמנא דיהבך ניהלן ולא יהבך לעפרא, אמר להו פטרתון יתי מלאדויי, וכו', כלומר דהיה חולה ונתרפא וכשבאו לבקרו וראו שהבריא, אמרו ברוך ה' שהשאיר אותו כאן ולא נתנו לעפר, וכששמע זאת אמר להם שבזה הם פטרו אותו מלהודות, כלומר מלברך ברכת הגומל כדין חולה שהתרפא, ובהמשך שם מקשה והא איהו לא קא מודה, וכו'].

שומע כעונה י"ל דהיה נחשב כאומר את הלשון בעצמו והרי זה לא אותו נוסח שהוא צריך לומר.

ומביא לזה דוגמא מהגמ' במגילה דף י"ח ע"ב דפריך אילמא שהמגילה כתובה אשורית והוא קורא ביונית היינו על פה, כי הרי הוא לא קורא את מה שכתוב אלא רק את הענין שכתוב הוא אומר בלשון שלו וזה נקרא בעל פה, א"כ הכא נמי שהלשון של הברכה שלהם לא שייכת אצלו ולא מהני.

אך דעת הר"ן בתשובה שמובאת בריב"ש סימן שפ"ח שגם לועז ששומע בשאר לשון יוצא יד"ח, אבל למסקנא שם זהו רק בכתובה אשורית או יוונית אזי יוצא גם אם הוא עצמו לועז, וחזינן שלא יוצא יד"ח בקריאת הענין אלא בעי גם בלשון שקורא בפיו, והרי לשון יונית אינו כתוב ולשון אשורית אינו קורא, ולפי"ז בנידון דידן בעי לטעם הרא"ש שכיון שלא היו חייבים בברכה זו הוצרך לענות אמן.

ומביא הוכחה לדברי הרא"ש מסידור הקושיות בגמ' שם, שבתחילה הגמ' מקשה והא לא הוי עשרה, ומשני דהוה עשרה, ומקשה והא איהו לא מודה ומשני דעני אמן, ומדוע מקשה

את הקושיה הזו רק לאחר שתי' שהיה עשרה, וכן דקדק הפמ"ג סימן רי"ט בא"א סק"ד ותירוצו לא מובן לי. אבל לדעת הרא"ש אפשר ליישב דהנה הרשב"א ברכות דף נ"ד ע"א מביא ירושלמי בברכות דף ס"ב ע"א שמסתפק מהו לברך על נס של רבו ולא איפשיטא, וכתב הרשב"א דיש לפשוט מרב חנן ורבנן שברכו על נס דרב יהודה רבם ש"מ דאפשר לברך, והנה יש לומר דמשום שהיה רבם היה חובה עליהם לברך ואז נאמר שומע כעונה ויצא רב יהודה יד"ח גם בלא עניית אמן, אבל מה שתירצה הגמ' שהיו עשרה אז מקשה והרי הוא לא הודה, דהנה הראנ"ח בדרשותיו פרשת אמור מביא דיורדי הים (שצריכים גם הם להודות) אף שהם רבים אינם יכולים לברך עד שיהיו עשרה חוץ מהם כי בעלי הנס אינם מן החשבון, ואם הדין שמחוייב להודות על נס של רבו כמו על הנס של עצמו כי נחשב כאילו נעשה להם נס שרבם הבריא, א"כ בעי עשרה חוץ מהם ואם הם פטורים ולא מחוייבים להודות על נס של רבם נמצא שהוא הרי לא הודה, ועל זה משני הגמ' שבאמת הם פטורים מלהודות על נס של רבם והוא שמחוייב להודות כיון דעני בתרייהו אמן יצא יד"ח. כלומר לסיכום הענין אם המברך מחוייב בדבר יכול להוציא אחר

מדין שומע כעונה ממש והוא לא מחוייב לענות אמן אבל כשהמברך אינו מחוייב בדבר אזי בעי שהשומע יענה אמן ויצא יד"ח.

ומביא שהרע"א בגליון השו"ע שם סעי' ה' הקשה דהרי כל הברכות אע"פ שיצא מוציא כמ"ש בר"ה דף כ"ט ע"א, והיינו משום ערבות [כדפירש"י בב"ק כ"ט]. דיכול להוציא משום ערבות], אבל לא במצוה שאינו מחויב דהתם ליכא מדין ערבות כי הוא לא שייך במצוה זו, אבל בברכת הגומל דבעצמו שייך בה אילו מתרמי ליה חיוב להודות שהיה א' מהארבעה שמחוייבים להודות אז מהני דין ערבות. ומכח זה יצא לדון בדבר החדש, דאם כבר יצא אינו מוציא בלא עניית אמן. ולשיטתו אין ראייה מכאן, שהרי הטור כתב בשם בה"ג בסימן רע"ג לגבי קידוש שאם הוא כבר יצא והם בקיאים לקדש לא יקדש להם וכך פסק השו"ע, והטעם לזה ברור כיון דיכול לקדש בעצמו אין חיוב על אחרים מדין ערבות, [זכר לדבר שאמרו בגמ' 'לא יתבע מן הערב תחילה'], ולכן הכא רב יהודה לא היה יכול לצאת בשמיעת ברכתם אם הם לא היו מחוייבים כיון שיכול לברך בעצמו.

ובעיקר חידוש הרע"א שאם יצא אינו מוציא בלא עניית אמן, מקשה האבנ"ז מתקיעת שופר שהרי לא שייך עניית אמן על התקיעות עצמן ומבואר בתוס' בר"ה דף כ"ח ע"ב ד"ה ומנא תימרא דאע"פ שיצא מוציא דהקשו אהא דתוקעין כשהן יושבין ואח"כ כשהן עומדין והא קעבר על כל תוסף ואפי' למ"ד דאינו עובר אלא בזמנו ה"נ כיון דאי מתרמי ליה ציבור אחריני יכול להוציאם, ורואים דאף שיצא מוציא אחרים אף שלא שייך בתקיעות עניית אמן.

וכתב ליישב דהנה ידוע דברי הרמב"ם פ"א משופר ה"א דבשופר אין המצוה בתקיעה אלא בשמיעה, ובתשובות שלו סימן קמ"ב ביאר יותר דכל התקיעה היא בשביל לשמוע כמו עשיית סוכה כדי לשבת בה ולא סתם עשיית סוכה דאינה מטרת המצוה, וכן בשופר המצוה לתקוע כדי לשמוע קול שופר, וקשה אם כן השומע ממי שאינו מחויב אמאי לא יצא ולהוי כמו סוכה גנב"ך דאף שהם לאו בני חיובא אבל אם הם עשו כשרה כמ"ש בסוכה דף ח' ע"ב, ואם ישב בה בר חיובא יוצא בה יד"ח, הכא נמי אף שהתוקע לאו בר חיובא אבל כיון דהשומע בר חיובא שיצא יד"ח.

לקבל גט אשה מיד בעלה כי אינו בתורת גו'ק, כך לא יצאו בשמיעה ממי שלא מחויב, דשמיעה אינה מעשה ובקרא כתיב 'תקעו'.

ואף דמצינו במס' ע"ז דף ל"ט ע"א דאשה היתה קושרת תפילין לבעלה החבר והרי בתפילין כתיב 'וקשרתם' ואשה הרי לא חייבת בתפילין, אפשר שהחבר סבר ששבת ולילה זמן תפילין ולא חשיב מצוה שהזמן גרמא ונשים כן חייבות וכו' וכו' ור"י דס"ל הכי בעירובין דף צ"ו:, או משום דסבר דמספיק שיהיו התפילין על ידכה מספיק בשביל שיקיים המצוה, כן מיישב את דעת הרמב"ם, (א.ה. וע"ע באבנ"ז יו"ד ח"ב סי' שע"ה אות ד').

וממשיך האבני נזר דלפי"ז בשופר אע"פ שיצא מוציא גם בלא הטעם דערבות כי שייך במצוה ויכול ליעשות שליח ולא חשיב מצוה שבגופו כי המצוה היא השמיעה שתהיה ממי שמחויב, או גם מאינו מחויב רק שתהא שמיעה ע"י מעשה, ושפיר מהני בזה שליחות, אבל מה שאין כן בברכות דלא שייך שליחות על מעשה הברכה דהוי מצוה שבגופו, ותדע, שאם אינו שומע אינו יוצא [גם למ"ד לא השמיע לאזנו יצא] ול"ש בזה שליחות רק דין שומע כעונה וכשהעונה עצמו לא מחויב ואינו

וכתב דהנה בס"ת שיש מצוה על כל אחד לכתוב לעצמו ס"ת ואם נותן לאחר את הס"ת ביטל המצוה, ומבואר בכל האחרונים (עיין סימן ע"ר סק"ג) שאם נתן את הס"ת במתנה לביהכנ"ס ביטל המצוה ומחויב לכתוב לו ס"ת אחרת, הרי רואים שהמצוה היא במה שהס"ת שלו ואעפ"כ אם הניחו לו אבותיו ס"ת אינו מקיים המצוה כדאיתא בסנהדרין דף כ"א ע"ב ובפוסקים אלא א"כ כתבה בעצמו או על ידי שלוחו, ומבואר ברמב"ם בספר המצוות מצוה י"ח שאם קנה ס"ת אף דהוא כחוטף מצוה מן השוק אבל קיים המצוה כמבואר במנחות דף ל' ע"א, והיינו משום דהמצוה היא שיהיה לו בפועל ספר תורה, וכמו כן מצות תקיעת שופר שיתקעו במעשה ואף שהתכלית היא השמיעה, [וכמו שבסוכה שהביא הרמב"ם שכתוב 'תעשה' והמצוה היא הישיבה], ואם אחר תוקע והוא שומע אז למרות שהקול נכנס באזנו אבל השמיעה איננה מעשה כמ"ש הרא"ש בנדרים דף ע"ב ע"ב דשמיעה הוי מידי דממילא, ואינו יוצא בקול הזה שבא ממילא לאזנו וכמו שלא יוצא בס"ת שהניחו לו אבותיו, ולא דמי לסוכה דהישיבה היא מעשה, ולכן אם יתקע מי שלא מחויב בדבר שלא יכול להיות שליח כמו שעבד לא יכול להיות שליח

ברכת חיוב לא יצא ובעי לטעם דערבות,
ובזה לא יוצא בלא אמן.

אבל מקשה לפי מש"כ בדעת הרמב"ם
לעיל, מהא דחציו עבד וחציו בן
חורין שאפילו לעצמו לא מוציא
מבואר בר"ה כ"ט ע"א כי הקול בא
מהצד שאינו בר חיובא, ואי נימא
דבשמיעה גם ממי שאינו בר חיובא
יוצא רק יש חסרון של מעשה ובחציו
עבד וחציו בן חורין נחשב שהצד חירות
פעל כל המעשה וכדמצינו בשבת דזה
אינו יכול וזה אינו יכול חייב ושיעור
אחד לשניהם כי נחשב שכל אחד פעל
כל המעשה והכא נמי כיון דהצד עבדות
לא יכול לפעול כלום בלא צד חירות
א"כ נחשב שצד החירות פעל כל
המעשה ומהאי טעמא יצא ידי קיום כל
המצוות דהצד חורין נחשב שפועל את
כל המעשה.

אבל בתקיעת שופר כיון שזה יוצא
מהקול והקול מורכב משתייהם
לא יצא, אבל אי נימא דהחסרון הוא

במעשה וכששומע נחשב שפעל השומע
את כל המעשה א"כ אפשר לצאת גם
בקול שבא ממי שאינו מחויב, ודברי
הרמב"ם צ"ע, וע"כ צ"ל דתקיעת שופר
שמוציא אחרים הוא גם משום שומע
כעונה, וכן הוכיח השאגת אריה בסי'
י"ג דמהא דמי שאינו מחויב בדבר לא
מוציא הוא משום דלאו בשמיעה לבד
תליא מילתא, ובשופר גם תוקע שיצא
מוציא, וכן בברכות אע"פ שיצא מוציא
גם בלא עניית אמן, וראיות הגרעק"א
כבר נדחה לעיל בטו"ט.

והוסיף להקשות לפי דעת הטור דאם
בירך בפחות מעשרה יצא,
וצ"ל לפי"ז דמאי דמקשה הגמ' בדרב
יהודה והא לא הוה עשרה דאם כן לא
היה צריך להתכוין לצאת כדי לקיים
הברכה כתיקנה, וכ"כ הפמ"ג סי' רי"ט
מש"ז סק"ב. וקשה א"כ מה התירוץ
שהיה עשרה הא מ"מ לא קיים הברכה
כתיקנה דהא בעי לומר למי שחייבים,
אע"כ דלחייבים לא מעכב אבל עשרה
כן מעכב, ושיטת הטור צ"ע.

סימן יב

בענין שומע כעונה בברכות שונות

ברכה לאו חובה היא. ת"ש דא"ר אשי כי הוינן בי רב פפי הוה מקדש לן וכי הוה אתי אריסיה מדברא הוה מקדש להו. כלומר דהיה חוזר ומקדש אע"פ דכבר יצא בעצמו.

ופירש רש"י ברכת הלחם, של אכילת מצה שמברכין לפני המוציא. וכן ברכת היין שמברכין לפני קידוש. מהו כלומר דברכת על אכילת מצה ומקדש ישראל של הקידוש לא תיבעי לך דודאי היא חובה ומוציא גם אם כבר יצא בעצמו, אלא ברכת המוציא וברכת היין מבע"ל שאין באות אלא לפי שהמברך צריך שיטעום וא"א ליהנות בלא ברכה, א"נ לא טעים איהו א"א דלא יהיב ליה לחד מינייהו למטעם ובעי ברכה מאי, עכ"ד רש"י.

וכתב במנחת שלמה דדין שומע כעונה הוא דוקא היכא שאף הקורא חייב באותו דבר, אבל בכה"ג שהקורא אינו חייב בדבר וגם אינו בערבות לא אמרינן שומע כעונה, וא"כ צ"ל דהציווי

לפי סדר היום: ציצית, ברכה"ת, ברכת כהנים, תחנון ווידוי וי"ג מידות, תפילת עלינו לשבח, ברהמ"ז, נר חנוכה.

בגמ' ר"ה כ"ט ע"א תני אהבה בריה דר' זירא כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא. פירש רש"י בד"ה חוץ דה"ה שאר ברכת פירות וריח שאינן חובה אלא שאסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה, ומוסיף רש"י ומסיים ובזו אין כאן ערבות שאינו חובה על האדם כיון דאמר' לא ליתנהני ולא ליבריק, עכ"ד. מבואר מדבריו דטעם הדבר דכל הברכות כולן אדם יכול להוציא אחרים אע"פ דהוא כבר יצא יד"ח כיון דחייב הוא עדיין מדינא דכל ישראל ערבין זה לזה.

בגמ' שם בעי רבא ברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש היום מהו, כיון דחובה הוא מפיק או דלמא

להוציא וכן ילפינן עוד מהא ששפן התכוין להוציא את יאשיהו דאם המברך מתכוין להוציא רק אדם פלוני אז אדם אחר לא יצא יד"ח בשמיעה דהא בעינן גם כוונת המשמיע להוציאו וליכא.

ויוצא מהכא חידוש דין דלא רק דבעי כוונת המשמיע להוציא השומע אלא דאפשר גם לאפוקי אדם זר שלא מתכוין להוציאו שלא יצא יד"ח בשמיעה כי לא התכוון אליו.

ובגמ' סוכה ל"ח ע"ב הוא אומר ברוך הבא והן אומרים בשם ה' מכאן לשומע כעונה, והק' במנחת שלמה כאן וז"ל: צ"ע דאם נאמר דבקי מצוה לקרוא בעצמו, למה הוא עצמו לא יאמר גם ברוך הבא, עכ"ד. כלומר כיון דמירי הכא בבקי אמאי לא יאמר הוא בעצמו.

של הנביא חזקיה לקרוא את הדברים היה גם על שפן וגם על יאשיהו, ולכן יאשיהו יצא במה ששמע משפן מדין שומע כעונה.

וטעם הדין דבעי מחוייב בדבר מבאר הגרש"ז דמי ששומע ברכה ממי שאינו אוכל אין הוא כשומע ברכה אלא רק מילים בעלמא, וה"נ גבי מגילה וקריאה"ת דכל שהקורא אינו מחוייב אי"ז קריאת המגילה וקריאה"ת אלא מילים בעלמא. אמנם מקשה שם מ"ט כשמברך לעצמו ולא מתכוין להוציא את השומע לא יצא והרי המברך אוכל והברכה היא ברכה, וגם השומע שומע ברכה והוא מכוין לצאת ומ"ט לא יצא, ונראה דכיון דילפינן שומע כעונה משפן ילפינן רק דומיא דהתם ששניהם נתכוונו המשמיע והשומע ולכן בעינן גם כוונה

בעינן לכל התנאים של שומע כעונה בכוונה ומתחילה ועד סוף וכו' כנתבאר כבר.

ומאי דנקט המחבר יענו אמן, כבר הביא המשנ"ב בס"ק ט"ו דיענו אמן אף דבלאו הכי בעי לענות אמן אחר כל ברכה מ"מ הכא שרוצה לצאת בה החיוב יותר דמורה בזה שבפועל

ונתחיל בענינים שונים לפי סדר היום:
א. לגבי מצות ציצית איתא בסי' ח' סעי' ה' וז"ל מברך להתעטף בציצית אם שנים או שלשה מתעטפים בטלית כאחת, פירוש בפעם אחת, כולם מברכים, ואם רצו אחד מברך והאחרים יענו אמן. ולכא' היאך מוציא אותם אלא ודאי מדין שומע כעונה, וא"כ

רוצה ומתכוין לצאת בה, מיהו בדיעבד גם אם לא ענה אמן יצא וכדלקמן בסי' רי"ג סעי' ב'. ע"ש במה שציין בהו' דרשו.

הע' 10 שמרן הגר"ק שליט"א כתב להם שכל השומע שיעור בד"ת ואפי' בקלטת או בטלפון צריך לברך, לשיטת הגר"א דבעי ברכה גם על הרהור, ואף להחולקים על הגר"א בשמיעה מיהא קא מודו דצריך לברך וכדמוכח מדברי התוס' בברכות דף כ' ע"ב ד"ה כדאשכחן דשמיעת ד"ת היא מצוה בפני עצמה ואי"צ שומע ומשמיע, וכן כתב הגרש"ז בהליכות שלמה תפילה פ"ו ס"ה דצריך לברך על שמיעת ד"ת, אבל על שמיעה מקלטת מסתפק אם צריך לברך. עיין שלחן ערוך הרב הלכות תלמוד תורה פרק ב' הלכה יב.

ב. הנה לגבי ברכת התורה כתב השו"ע בסי' מ"ז סעי' ד' וז"ל המהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך, עכ"ל. ומבאר המשנ"ב בסק"ה משום דהרהור לאו כדיבור דמי.

והנה בשמיעת דברי תורה מביא בשערי תשובה סק"ג בשם שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' קנ"ט שיברך משום דשמיעה עדיפא מהרהור משום דשומע כעונה, אבל מאידך מביא בשו"ת האלף לך שלמה או"ח סי' ל"ה שדינו כהרהור ואין לו לברך עיין האבודרהם.

ומביא בהגהות וציונים-דרשו שם

אבל בס' "אשרי האיש" פכ"ג ס"ז הביא דעת הגר"ש אלישיב וכו"ה דעת הגרצ"פ פראנק הובא ברבבות אפרים ח"ג סי' ע"ג שאי"צ להפסיק, וביאר שם באשרי האיש טעם הדבר דלא גרע מהעם שבשדות שהם בכלל הברכה משום דאניסי כדאיתא בר"ה דף ל"ה ע"א ע"ש.

ג. מה הדין מי ששומע באמצע שמו"ע ברכת כהנים האם יפסיק כדי לשמוע את הברכה של הכהנים או שאסור, ונחלקו בזה הפוסקים, דהאגרו"מ או"ח סי' כ"א אות ב' והגרש"ז בהליכות שלמה (תפילה פ"י בארחות הלכה הע' 18) שצריך לשתוק ולהקשיב משעה שמתחילים לברך "אשר קדשנו" וכו',

ד. ידוע דבברכת כהנים יש ב' דינים, א' של ברכת כהנים דבזה יוצאים יד"ח בשומע כעונה מפי הכהנים, ויש דין שני בברכת כהנים הוא של קול רם, ויש לברר האם בבברכת כהנים מהני שומע כעונה או לא.

ונחלקו החזו"א באו"ח סי' כ"ט והבית הלוי מה הגדר של שומע כעונה, דלהבית הלוי אין יכול לצאת

בשומע כעונה בברכת כהנים כיון דבעי בקול רם, וזה רק במציאות של המשמיע ולא היה אצל השומע ולא שי"ך להוציא במציאות של קול רם בשומע כעונה, אבל החזו"א פליג עליה וס"ל דהקול רם זהו תנאי בדיבור וכיון דנתקיים התנאי במשמיע שהוא הכהן זה עובר גם להשומע מדין שומע כעונה.

ה. לגבי אמירת תחנון מצינו שומע כעונה בתחנון של ערב יום כיפור, ב'על חטא' וכמביא השו"ע בסי' תר"ז סעי' ב' דלמחבר אי"צ לפרט החטא ואם רצה לפרט הרשות בידו ואם מתודה בלחש נכון לפרט החטא, וכתב הרמ"א אבל כשמתפלל בקול רם או ש"ץ כשחוזר התפילה אין לפרט החטא, ומה שאומרים לפי סדר א-ב לא מקרי פורט הואיל והכל אומרים בשוה אינו אלא כנסח התפילה, עכ"ד שם. ולכאורה יל"ד האם נוכל לומר הכא דיצא מאחר או מהש"ץ בשומע כעונה,

או רח"ל בידיו של שכיב מרע שאחד יאמר וישמיע את הוידוי ויצא השכיב מרע כאילו התוודה בפיו ובשפתיו, רח"ל, דהא הנוסח שוה לכל כמפורט באשמנו וכו'.

כמו"כ יש לדון בי"ג מידות שאומרים בתפילה שהכל באותו נוסח דלכאור' אפשר לצאת בזה מדין שומע כעונה. [אמנם בתחנון של נפילת אפים דאומרים בלחש בזה לא ישמע אחד את השני ולא הוי שומע כעונה].

שער הצאן פ"ו בריש הדברים שם כתב שבליל הסדר הקב"ה מסתכל עם כל הפמליא של מעלה ושמחים שרואים את עם ישראל שמדברים בסיפורי יציאת מצרים והם שמחים בגאולתו, יעוי"ש שם בהרחבה, ולכא"ו הרי בכל יום ג"כ יש לנו את המעמד הגדול הזה שכל הפמליא של מעלה עומדים עם הקב"ה ברגע שאומר את תפילת עלינו לשבח באימה וביראה, [וכבר המליצו ע"כ שבעוה"ר עושים את זה ל'תפילת הדרך' ואסור לנהוג כן].

ו. יש לדון כמו כן לגבי עלינו לשבח דאע"פ דנראה הדבר שהיא תפילה שמזלזלים באמירתה, מ"מ ודאי שאפשר לצאת מדין שומע כעונה, אמנם זהו תפילה מאד מאד חשובה וכדמביא המ"ב בסי' קל"ב סק"ח וז"ל ויש לומר עלינו לשבח באימה וביראה, כי כל צבא השמים שומעים, והקב"ה עומד עם פמליא של מעלה, וכולם עונים ואומרים אשרי העם שככה לו וכו'.

וזהו ממש כמו ליל הסדר שכולם עומדים באימה וביראה, וכמבואר ביסוד ושורש העבודה ח"ב שער ט'

מברך, או בברכת המזמן שזה עיקר ברכת הזימון.

ולכא"ו איכא נפק"מ בין ב' הצדדים הללו, אם הוא לא הקשיב לברכת הזימון אבל בירך מיהא לעצמו, דאי הכל תליא בהזמון הא לא הקשיב ולא יצא יד"ח, אבל אי תליא בעצמו הא בעצמו מיהא בירך ויצא יד"ח.

ז. במנח"ש בסוכה דף ל"ח ע"ב מביא דצ"ע בברכה ראשונה של ברהמ"ז כשמזמנים יחד, דהלא עיקר מצות הזימון שיצא מפי המברך, ורק תיקנו שכ"א יברך לעצמו, כמבואר במ"ב סי' קפ"ג סק"ז משום דמצוי שמסיחים דעתם ולא מכוונים ומבטלים מצות ברהמ"ז דאורייתא, ומסתפק האם צריך המברך בעצמו לכוין לצאת במה שהוא

תחילה ואח"כ נר שבת, ובמשנ"ב סק"א ביאר דזה כדי לצאת דעת הי"א דאם

ח. לגבי נר חנוכה מובא בשו"ע בסי' תרע"ט דבער"ש מדליקין נר חנוכה

ידליק של שבת תחילה כבר קיבל שבת בהדלקתו ונאסר במלאכה וכו' וממשיך שם המשנ"ב דכ"ז באיש המדליק אבל באשה המדלקת כיון שהמנהג שמקבלת שבת בהדלקתה א"כ לא תוכל להדליק שוב נר חנוכה אלא תאמר לאחר להדליק והוא יברך 'אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק' בשבילה, אבל ברכת 'שעשה ניסים' וכן 'שהחינו' ביום הראשון היא יכולה לברך.

והביאור בזה דהשליח שמדליק בשבילו גם מברך בשבילה ומוציא אותה מדין שומעת כעונה, [ולא נייתי הכא לנידון דכל מילתא דאיהו לא

מצי עביד לא מצי משוו שליח], ולכאור' אמאי שהחינו ושעשה ניסים היא יכולה לומר בעצמה, דהתם הוא מדין הרואה וכמבואר בגמ' סוכה דף מ"ו ע"א דהמדליק ביום הראשון מברך שלשה והרואה מברך שנים, מכאן ואילך המדליק מברך שנים והרואה מברך אחת, ופירש"י שם שלשה זה להדליק ושעשה ניסים ושהחינו, והרואה מברך שנים זה שעשה ניסים ושהחינו, מכאן ואילך המדליק שנים להדליק ושעשה ניסים, והרואה רק שעשה ניסים, עכ"ד רש"י שם. וה"ה הכא.

